

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická Fakulta

Patricie Stará

**Právo uzavřít manželství pro páry stejného
pohlaví jako ústavně zaručené právo**

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví jako ústavně zaručené právo“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 25. 4. 2023

Patricie Stará

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce, panu doc. Mgr. Ph.D. Janu Kratochvílovi za odborné vedení mé diplomové práce, připomínky a cenné rady.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Manželství	9
1.1 <i>Historie institutu manželství</i>	10
1.2 <i>Právní úprava manželství v občanském zákoníku</i>	12
1.3 <i>Návrh novely institutu manželství v roce 2018</i>	14
1.4 <i>Návrh novely institutu manželství v roce 2022</i>	16
2 Právní úprava manželství v mezinárodních smlouvách o lidských právech	20
2.1 <i>Pohled Evropského soudu pro lidská práva na vztah párů stejného pohlaví v judikatuře</i>	22
2.1.1 Porušení čl. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	22
2.1.2 Porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod 25	
2.1.3 Vallianatos a ostatní proti Řecku	28
2.1.4 Oliari a ostatní proti Itálii	30
2.1.5 Orlandi a další proti Itálii	30
2.2 <i>Závěr vyplývající z judikatury ESLP</i>	31
3 Ústavněprávní ochrana stejnopohlavních párů	33
3.1 <i>Listina základních práv a svobod</i>	33
3.1.1 Článek 1 a článek 3 Listiny základních práv a svobod	34
3.1.2 Rozdíly mezi manžely a registrovanými partnery	38
3.1.3 Článek 10 odst. 2 a článek 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod	40
3.1.4 Dílčí závěr	42
4 Komparace se zahraniční právní úpravou	44
4.1 <i>Právní úprava manželství stejnopohlavních párů ve Francii</i>	44
4.1.1 Dílčí závěr	45

4.2	<i>Právní úprava manželství stejnopohlavních párů v Rakousku</i>	46
4.2.1	Dílčí závěr	48
4.3	<i>Právní úprava manželství stejnopohlavních párů v Polsku</i>	48
4.3.1	Dílčí závěr	48
Závěr		50
Seznam použitých zdrojů		52
	<i>Monografie</i>	52
	<i>Komentář</i>	52
	<i>Judikatura</i>	53
	<i>Zabraněná judikatura</i>	53
	<i>Právní předpisy, důvodové zprávy, sněmovní tisk</i>	54
	<i>Mezinárodní smlouvy</i>	54
	<i>Zabraněná zdroje</i>	55
	<i>Internetové zdroje</i>	55
	<i>Odborný časopis</i>	56
	<i>Ostatní zdroje</i>	56
Abstrakt		57
Abstract		57
Klíčová slova		58
Key words		58

Seznam použitých zkratk

Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
Ústava ČR	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ČR	Česká republika
Vláda ČR	Vláda České republiky
Listina EU	Listina základních práv Evropské unie
Úmluva	Evropská úmluva lidských práv
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Rada OSN	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
Ústavní soud ČR	Ústavní soud České republiky
Zákon o RP	zákon 115/2006 Sb. zákon o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Právo stejnopohlavní párů uzavřít manželství je jedním z nejvíce diskutovaných témat v dnešní společnosti. Jeden z důvodů, proč jsem si jej zvolila za téma diplomové práce, je skutečnost, že ve světě neexistuje jednotný konsensus na otázku, zda lze právo uzavřít manželství považovat za základní lidské právo, které náleží všem, a tedy i párům stejného pohlaví. Z tohoto důvodu se právní úprava institutu manželství mezi jednotlivými státy značně odlišuje. Některé státy i nadále považují vztah dvou osob stejného pohlaví za trestný čin.

Jeho důležitost lze dále spatřit v návrhu novely občanského zákoníku, která se týkala manželství osob stejného pohlaví a jejíž diskuse začala v polovině roku 2018. Pro tyto páry se také stal velice významný rok 2021, kde došlo k několika aktivitám na politické scéně, které těmto osobám daly novou naději, že i ty budou moci legálně vstoupit do svazku manželského. Ke zdárnému konci však novela nedošla a její cesta se opět pozastavila podzimními volbami do poslanecké sněmovny v roce 2021. Aktuálnost tématu lze spatřit rovněž ve skutečnosti, že v roce 2022 byla předložena ústavní novela, která by měla v Listině základních práv a svobod zakotvit, že manželství mohou uzavřít pouze osoby opačného pohlaví, tedy jeden muž a jedna žena.

Právní úprava v České republice neumožňuje, aby páry stejného pohlaví vstoupily do svazku manželského, avšak zákon jim přiznává právo vstoupit do registrovaného partnerství. Registrované partnerství se oproti manželství velmi odlišuje, a to již samotným zákonem stanoveným rozsahem práv a povinností mezi partnery.

Manželství představuje jeden ze základních stavebních kamenů naší společnosti a v minulosti bylo vnímáno jako svazek mezi mužem a ženou, jehož hlavním účelem byla reprodukce společnosti. Tento institut se však spolu se společností v čase vyvíjel a jeho dnešní význam se poněkud odlišuje, a to minimálně co do účelu, který se rozšířil o vzájemnou pomoc a podporu obou manželů.

Dnešní doba s sebou přináší jistou míru tolerance, která se ve světě projevuje možností uzavřít svazek manželský i mezi páry stejného pohlaví. Je však pravdou, že ve většině států je uzavření manželství osob stejného pohlaví stále ještě nelegální. I přes to, že snad nejpodstatnější náležitostí institutu manželství je právo uzavřít jej s osobou svého výběru, státy jej neumožňují všem a v minulosti bylo podmíněno mnoha restrikcemi.

V současné době stojí společnost v České republice na rozcestí, které nám dává dva možné pohledy. Prvním z nich je skupina zastávající názor, že právo uzavřít manželství by mělo náležet také párům stejného pohlaví, neboť se jedná o základní lidské právo, které náleží všem bez ohledu na pohlaví druhého partnera. Druhým z nich je názor, že v případě, kdyby bylo manželství párů stejného pohlaví legalizováno, bylo by to v rozporu se samotným ústavním právem.

Diplomová práce se zabývá výzkumnou otázkou: *„Zda představuje zákaz práva uzavřít manželství osob stejného pohlaví rozpor s ústavním právem“*. K zodpovězení této otázky se první kapitola podrobně věnuje pojmu manželství a jeho zakotvení v rámci právního řádu v České republice. V této kapitole je rovněž uvedena stručná historie, která je nezbytná k pochopení jeho významu a účelu v dnešní společnosti. Závěrem první kapitoly jsou uvedeny dvě významné novely, a to z roku 2018, která nebyla přijata s ohledem na podzimní volby v roce 2021. Druhá novela je z roku 2022, jejíž osud v době psaní diplomové práce prozatím není znám. Druhá kapitola diplomové práce se zaměřuje na právní úpravu manželství v mezinárodních smlouvách o lidských právech, a dále na judikaturu ESLP. Na konci této kapitoly jsou uvedena některé významná rozhodnutí, ve kterých ESLP uvedl názory, které následně ovlivnily vnitrostátní právní úpravu některých členských států. Třetí kapitola se zaměřuje na ústavněprávní ochranu párů stejného pohlaví, a to konkrétně na zásadu svobody, rovnosti a důstojnosti, zákaz diskriminace, právo na soukromý a rodinný život a právo na rodinu. V rámci této kapitoly se zabývám otázkou, zda lze právo uzavřít manželství považovat za základní lidské právo, tedy zda jej lze dovodit z ustanovení v Listině. Poslední kapitola se zabývá srovnáním právní úpravy institutu manželství v České republice se zahraniční právní úpravou a vymezení podstatných rozdílů mezi oběma právními řády. Jedná se o právní řády Francie, Rakouska a Polska.

Při psaní diplomové práce jsem vycházela především z platné právní úpravy v České republice a odborných publikací zabývajících se institutem manželství. Velice významným zdrojem jsou rozhodnutí ESLP a Ústavního soudu ČR. Dále práce vychází z komentářové literatury a zahraničních odborných článků.

1 Manželství

Manželství je v tradičním pojetí považováno za svobodné rozhodnutí muže a ženy, tedy dvou osob opačného pohlaví, kteří dobrovolně vstupují do svazku manželského. Jedná se o společenskou instituci, která je také základním stavebním kamenem pro vznik rodiny.

V České republice nenalezneme jednotnou definici, která by zcela jasně vymezovala, co institut manželství konkrétně představuje. Z tohoto důvodu je zapotřebí pojem manželství vykládat ve všech souvislostech a s ohledem na společenský obor, ve kterém jej používáme.

Dle psychologa Erika H. Eriksona se za manželství považuje: *„Sexuální uspokojení s milovaným partnerem opačného pohlaví, se kterým jsme ochotni a schopni řídit cykly práce, plození, výchovy dětí a volného času tak, abychom zabezpečili našim potomkům všechny podmínky pro jejich zdravý růst a osobní rozvoj.“*¹ Psychologie tak klade velký důraz na psychickou stabilitu a zajištění všech faktorů, které by mohly mít vliv na zdraví a rozvoj potomků. Oproti tomu sociologické pojetí chápe manželství jako předpoklad pro založení rodiny. Rodina je považována za primární sociální jednotku a je základem pro fungování společnosti, vůči níž plní svoji funkci.² Obdobně na manželství pohlíží paní socioložka doktorka Hana Minaříková, která jej definuje: *„Manželství je obvykle společensky uznávaný, legalizovaný vztah mezi dvěma nebo více partnery opačného pohlaví, o kterém se předpokládá, že se dříve nebo později stane základem rodiny.“*³

Právní nauka na manželství pohlíží jako na trvalý svazek muže a ženy, který je „posvěcený“ zákonem.⁴ Se vstupem do svazku manželského se taktéž pojí vznik nových práv a povinností, která mají manželé vůči sobě navzájem.

I přes to, že je manželství jednotlivými výše uvedenými definicemi vykládáno odlišně, v jednom znaku se navzájem shodují. Tyto definice se výslovně vztahují pouze na osoby opačného pohlaví. V dnešní době však institut manželství prochází velkými změnami, a to napříč celou společností. I přes to, že nelze zapomínat na původ a důvody jeho vzniku, moderní podoba tohoto institutu prošla staletým vývojem a dnes je zapotřebí účel pro uzavření manželství vykládat extenzivně. Při jeho výkladu je tak zapotřebí vzít v potaz všechny významné politické, ekonomické, sociální a další skutečnosti, které ovlivnily jeho pojetí a význam v dnešní společnosti.

¹ NOVÁK, Tomáš, HARGAŠOVÁ, Marta. *Předmanželské poradenství*. Praha: Grada, 2007, s. 8.

² Tamtéž.

³ PETRUSEK, Miroslav a kol. *Velký sociologický slovník, Sv. 1. A – O*. Praha: Karolinum, 1996, s. 590.

⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, s. 19.

1.1 Historie institutu manželství

Dle citátu z knihy Genesis „*Hospodin Bůh také řekl: Není dobré, aby člověk byl sám; opatřím mu rovnocennou oporu.... To proto opustí muž otce i matku – aby přilnul ke své manželce a stali se jedním tělem.*“⁵ se za základ manželství považuje především vzájemná podpora a pomoc obou partnerů. Manželství bylo považováno jako prostředek dělby práce, a dále sloužilo jako ochrana rodiny ve společnosti proti jiným nepřátelským rodinám.⁶

Manželství prošlo staletým vývojem. Pohled na něj se v průběhu vývoje neustále měnil, a také v dnešní době existuje v mnoha kulturních variacích. Došlo ke změnám ve způsobů sjednávání a uzavírání manželství a motivům, které vedly k jeho uzavření.⁷ Hlavní prioritou téže doby bylo udržení rodu a honba za větším majetkem.

První rodiny začaly vznikat již u prvotně pospolné společnosti, avšak manželství vzniklo až v okamžiku, kdy to umožnily vztahy vytvořené uvnitř společnosti. Tedy až v situaci, kdy byla společnost připravena na takový druh závazku.

V počátcích vývoje byla nejdůležitější funkcí manželství reprodukce. Tvořily se rody na základě příbuzenského spojení.⁸ Pro výběr správného partnera byl primární sociální status a majetek manžela,⁹ nikoliv láska a náklonnost obou partnerů, jak je tomu zpravidla dnes.

Velice významným se pro vývoj rodinného práva stal příchod Slovanů do Čech někdy okolo 6. století našeho letopočtu. V době existence jejich společnosti převažovala monogamie a svazek zde vznikal převážně únosem nebo koupí ženy. Právě žena byla považována za majetek muže a bylo mu umožněno, aby ji kdykoliv prodal. Zvláštností u Slovanů byla skutečnost, že ženy byly po smrti svého muže společně s ním uchovány do hrobu a někdy byly z důvodu smrti jejich manžela upalovány.¹⁰

⁵ Bible, překlad 21. století. 1. vydání Praha: Biblion, 2009, s. 2-3.

⁶ KINDREGAN, Charles. Religion, Polygamy, and Non-Traditional Families: Disparate Views on the Evolution of Marriage in History and in the Debate Over Same-Sex Unions. *Suffolk University Law Review* [online], 2017, č. 41, s. 25 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1000270.

⁷ MERIN, Yuval. *Equality for same-sex couples: the legal recognition of gay partnership in Europe and the United States*. Chicago: University of Chicago Press, 2002, s. 6. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/E/bo3631567.html>.

⁸ KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, s. 12-13

⁹ MERIN, Yuval. *Equality for same-sex couples: the legal recognition of gay partnership in Europe and the United States*. Chicago: University of Chicago Press, 2002, s. 6. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/E/bo3631567.html>.

¹⁰ NIEDERLE, Lubor, SATURNÍK, Theodor. *O právu soukromém u Slovanů v dobách starších. Slovanské starožitnosti. Díl II., Sv. 2, oddíl kulturní*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1934, s. 58.

Únos ženy byl následně považován za vznik závazku také u Čechů a na několik let se z něj stal obyčej, který byl následně trestán stětím hlavy. Tak tomu bylo i v případě, kdy s tímto způsobem souhlasila žena. Později byl obyčej nahrazen novou formou, která byla založena na dohodě mezi jednotlivými rodinami. Dohoda měla formu koupě.¹¹ Koupě ženy byla běžná téměř ve všech evropských národech. Kupní cenu představovalo věno, které mohlo být pouze ve formě věcí movitých, např. plátno, obilí a kožichy. Peníze začaly být považovány za věno až později.¹²

K významnému vývoji institutu manželství došlo v souvislosti s přijetím křesťanství. V počátcích bylo na manželství pohlíženo jako na zlo. Svatý Pavel pravil: „*Ženit se je dobré, ale neženit se je lepší*“.¹³ Stejně jako vývoj společnosti se i pohled církve na tento svazek podstatně měnil a došel až do stádia, kdy bylo dáno základní katolické dogma, kterým je svátostná povaha manželství. Za další dogmata byly považovány monogamie a nerozlučitelnost manželství.¹⁴ Až do 18. století tak bylo na manželství pohlíženo jako na soukromou svátost, která náleží pouze do působnosti církve. Jen ta byla oprávněna prostřednictvím svých orgánů vznik takového svazku kontrolovat.¹⁵ Pod regulaci zákona se manželství dostalo až v souvislosti s kodifikací občanského práva v 19. století.¹⁶

S ohledem na výše uvedené je dosti zřejmé, že institut manželství prošel velice dlouhým a složitým vývojem. Za největší postup vpřed je možné považovat změnu pohledu společnosti na manželství. V minulosti se na něj pohlíželo jako na institut sloužící ve prospěch společnosti, avšak dnes se jedná spíše o institut sloužící především k zájmům manželů navzájem. Jinak řečeno, staletým vývojem došlo ke změně účelu, pro který je manželství v dnešní době uzavíráno. Tímto účelem je vzájemná náklonnost obou partnerů, a nikoliv sociální či ekonomický status,¹⁷ jako tomu bylo v minulosti.

Co se týče jeho hlavního účelu, tak za něj byla považována reprodukce a následná výchova dětí. Právě společnost byla tím, kdo ze svazku manželského udělal základní sociální

¹¹ Tamtéž, s. 46-47.

¹² Tamtéž, s. 58.

¹³ KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, s. 61.

¹⁴ Tamtéž, s. 62.

¹⁵ MERIN, Yuval. *Equality for same-sex couples: the legal recognition of gay partnership in Europe and the United States*. Chicago: University of Chicago Press, 2002, s. 11-12. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/E/bo3631567.html>.

¹⁶ GLENDON, Marry Ann. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the United States and Western Europe*. University of Chicago Press, 1996, s. 26. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/T/bo3645730.html>.

¹⁷ COONTZ, Stephanie. *Marriage, a History: How Love Conquered Marriage*. Reprint. Penguin, 2006, The real Traditional Marriage. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=aH-MWT3Gtb0C&pg=PT15&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false.

jednotku, která je pro řádné fungování společnosti zcela nepostradatelná.¹⁸ V minulosti bylo narození dítěte mimo manželství zcela nepřipustné. V případě, kdy žena dítě porodila, aniž by byla ve svazku manželském, byla následně společností odmítnuta, a mnohdy také donucena dát takové nemanželské dítě k adopci či do sirotčince.

Manželství bylo až do 20. století chápáno jako stěžejní předpoklad pro dobré postavení rodiny ve společnosti. Bylo považováno za základní institut pro efektivní fungování celé společnosti a jejích členů uvnitř,¹⁹ avšak s příchodem 20. století přišly také ekonomické, společenské a další změny, které s sebou přinesly jiný pohled na postavení jednotlivce ve společnosti. Společnost již nebyla tím, kdo určoval jedinci sociální status. Hnací motorem začala být jeho vlastní ekonomická činnost a podpora ze strany státu. Tímto krokem došlo ke změně na nahlížení na institut manželství. Od institutu, který sloužil především k řádnému fungování společnosti, k institutu, který slouží k potřebám a zájmům člověka.²⁰ Tento posun lze také spatřit ve vývoji společenských norem, kdy již dnes jsou postaveny na roveň děti manželské s dětmi narozenými mimo takové manželství.²¹ Právě díky tomuto již dnes nespočívá hlavní účel manželství v reprodukci společnosti, nýbrž bývá uzavíráno z jiných důvodů, a to především lásky a náklonnosti těchto partnerů.

Dvacáté století tak stalo významným z důvodu, že došlo k „posunu koncepce manželství z patriarchálního majetkového uspořádání s účelem plození dětí a specifickými pohlavními rolami ke vztahu založenému na rovnosti, náklonnosti a vzájemné lásce dvou lidí.“²² To vše dosvědčuje skutečnost, že některé státy již dnes umožňují také párům stejného pohlaví, aby vstoupily do svazku manželského.

1.2 Právní úprava manželství v občanském zákoníku

Český právní řád obsahuje výklad institutu manželství v § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), kdy: „Manželství je trvalý svazek muže a ženy

¹⁸ GLENDON, Marry Ann. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the Unites States and Western Europe*. University of Chicago Press, 1996, s. 291-292. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/T/bo3645730.html>.

¹⁹ GLENDON, Marry Ann. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the Unites States and Western Europe*. University of Chicago Press, 1996, s. 291-292. Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/byulr1991&div=29&id=&page=3>.

²⁰ Tamtéž, s. 292-293.

²¹ MERIN, Yuval. *Equality for same-sex couples: the legal recognition of gay partnership in Europe and the United States*. Chicago: University of Chicago Press, 2002, s. 31. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/E/bo3631567.html>.

²² Tamtéž, s. 30.

*vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*²³

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že § 655 občanského zákoníku neobsahuje definici, která by uváděla, co se za manželství považuje, a jaký je jeho smysl, nýbrž demonstrativně uvádí, co je pro něj typické a charakteristické.²⁴ Z doslovného znění zákona lze tak dojít k závěru, že svazek mezi osobami stejného pohlaví se za svazek manželský nepovažuje. Ustanovení dále obsahuje slovní spojení „trvalý svazek“, avšak pojem trvalosti nevykládáme jako povinnost zůstat ve svazku až do konce svého života.²⁵ Úmyslem zákonodárce bylo zakotvit, že český právní řád nezná nic jako manželství na zkoušku.²⁶ Mělo by se jednat o životní společenství, ale nikoliv o striktně celoživotní, neboť každý má právo rozvést se, pokud již ve svém svazku nechce nebo nemůže dále setrvat.

Byť ze zákonného znění jasně vyplývá, že hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí, důvodová zpráva k tomu také uvádí, že manželství může být uzavřeno i z jiných důvodů, za které můžeme považovat např. důvody psychologické, sociální či ekonomické. Dále dodává, že v souvislosti s plynutím času se i účel a smysl manželství neustále proměňuje.²⁷

Definice uvedená v § 655 občanského zákoníku se tímto stává spornou, když uvádí, že pro manželství je zcela zásadní, aby bylo uzavřeno mezi mužem a ženou a na druhou stranu připouští, že tak může být uzavřeno i z důvodů, které jsou na pohlaví partnerů zcela nezávislé. Také je zapotřebí uvést, že založit rodinu, vychovávat děti a vzájemně si pomáhat a podporovat se, mohou i páry opačného pohlaví bez nutnosti a potřeby vstupu do svazku manželského.

Význam manželství spočívá ve skutečnosti, že v souvislosti se vznikem svazku manželského přiznávají státy těmto osobám určitá práva, ale také povinnosti, které ostatním osobám, žijícím mimo manželství, přiznána nejsou.²⁸ Mezi tato práva náleží např. nárok na pracovní volno na 2 dny z důvodu svatby, nárok na vdovský a vdovecký důchod, automatický vznik společného jmění manželů, vznik společného nájmu a další. Oproti tomu tato práva zákon registrovaným partnerům nepřiznává. Registrované partnerství je považováno za

²³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 655.

²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., obecná část, s. 159.

²⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 3.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., obecná část, s. 159.

²⁸ např. společné jmění manželů, vdovský důchod, přístup ke zdravotní dokumentaci partnera a další.

jakýsi administrativní úkon, který se sebou automaticky nenesou vznik práv a povinností, jako je tomu v případě uzavřená manželství.

I přes výše uvedené neexistuje ve světě konsensus, zda se právo uzavřít manželství považuje za základní lidské právo a náleží všem bez ohledu na pohlaví, či nikoliv. V současné době umožňuje více než tři desítky států vstoupit i párům stejného pohlaví do svazku manželského, přičemž posledním státem, který takový vstup umožnil, bylo v roce 2022 Slovinsko.

1.3 Návrh novely institutu manželství v roce 2018

V červnu roku 2018 došlo k předložení novely občanského zákoníku v podobě sněmovního tisku č. 201 téměř padesáti poslanci v čele s Radkou Maxovou z hnutí ANO, která měla uzákonit manželství i pro osoby stejného pohlaví. Současně mělo dojít ke zrušení institutu registrovaného partnerství, které se stalo součástí právního řádu České republiky v roce 2006. Předchůdcem novely byla petice předložena petičnímu výboru. Předkladatelem byla koalice za manželství a spolek Prague Pride, kterou podepsalo více než 70 tisíc osob.²⁹

Novela byla zařazena na 100. schůzi Poslanecké sněmovny, a z důvodové zprávy lze zjistit, že jejím hlavním účelem bylo odstranění rozdílů v právní úpravě mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím. Důvodová zpráva konkrétně uvádí, že: „*Základním principem navrhované právní úpravy je poskytnout stejnopohlavním párům a jejich dětem stejnou důstojnost a stejnou ochranu rodinného života, jako je zákonem poskytována manželům a jejich dětem, a zajistit jim tak rovné postavení nejen ve společnosti, ale i v právu.*“³⁰

Návrh vyvolal bouřlivou debatu již při prvním čtení, které bylo dvakrát přerušeno. Poté se na program sněmovního jednání už nedostala.

Novelizace se ve svém celku skládala z osmi částí. Kromě změny občanského zákoníku se měla dotýkat také zákona o důchodovém pojištění, o matrikách, o specifických zdravotních službách, o evidenci obyvatel, přechodných ustanovení, závěrečných ustanovení a účinnosti.³¹

²⁹ TRACHTOVÁ, Zdeňka. *Novela už dva roky leží ve sněmovně. Sňatky gayů a leseb štěpí většinu stran* [online]. Irozhlas.cz, 13. června 2020 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/registrovane-partnerstvi-manzelstvi-pro-lesby-gaye-novela-obcanskeho-zakoniku_2006131757_ban.

³⁰ Sněmovní tisk 201/0. Novela zákona - občanský zákoník, Návrh zákona včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201&sp=1>. s. 11.

³¹ Sněmovní tisk 201/0. Novela zákona - občanský zákoník, Návrh zákona včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201&sp=1>. s. 1-4.

Konkrétně měla v občanském zákoníku změnit znění sedmi paragrafů. Změnou měl projít § 29 odst. 2 občanského zákoníku, který upravuje změnu pohlaví a její dopady na manželství a registrované partnerství. Mělo dojít ke zrušení zániku manželství z důvodu změny pohlaví a k vyškrtnutí poslední věty v odstavci druhém, která upravuje práva a povinnosti muže a ženy, jejichž manželství zaniklo, ve věcech majetkových a ke společnému dítěti.

Novela tohoto ustanovení by byla nezbytná, neboť v případě, kdyby bylo umožněno uzavření svazku i párům stejného pohlaví, ustanovení § 29 odst. 2 občanského zákoníku by již ztrácelo význam. Část týkající se registrovaného partnerství by však zůstala zachována, neboť změna pohlaví by měla stále za následek zánik partnerství.³²

Nejvýznamnější změna měla nastat v ust. § 655 občanského zákoníku,³³ kde je definice manželství jako trvalého svazku mezi mužem a ženou. Slovní spojení mezi „mužem a ženou“ mělo být nahrazeno slovním spojením „dvou lidí“. Znamenalo by to možnost uzavřít sňatek i osobám se stejnou sexuální orientací a došlo k nabytí práv a povinností, která mají manželé vůči sobě navzájem.

Další změny měly nastat v ustanovení § 679 odst. 2 a § 686 odst. 1 občanského zákoníku, kde by byla opět slova „muže a ženy“ nahrazena slovy „zdanlivě sezdáných“ či „těch“, a dále v ustanovení § 778 občanského zákoníku, kde by se za slovo „neprovdané“ vložila slova „nebo provdané za ženu“ a ustanovení § 3020 občanského zákoníku, kde by došlo k doplnění odstavce druhého, a to tak, že „(2) Ustanovení § 776 a 777 se nepoužijí na určování rodičovství manželů, kteří jsou osobami stejného pohlaví.“³⁴

Obdobně jak uvádí důvodová zpráva, mezi institutem manželství a registrovaným partnerství existuje mnoho nedůvodných rozdílů, které se promítají nejen v rovině symbolické vztahující se ke vzniku registrovaného partnerství. Zatímco registrované partnerství je dle § 3 odst. 1 zákona o registrovaném partnerství považován za administrativní úkon, kdy partneři dobrovolně prohlašují, a to pouze před matrikářem, že chtějí vstoupit do registrovaného partnerství, manželství se považuje za: „... *základní životní krok, kterým dva lidé*

³² Sněmovní tisk 201/0. Novela zákona - občanský zákoník, Návrh zákona včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201&sp=1>. s. 26.

³³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, § 655.

³⁴ Sněmovní tisk 201/0. Novela zákona - občanský zákoník, Návrh zákona včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201&sp=1>>. s. 1.

*dávají najevo svůj vzájemný cit před svými blízkými i celým světem, a proto má pro ně obrovský význam symbolický“.*³⁵

Velice významné jsou však rozdíly v rovině praktické, které se týkající realizace práv stejnopohlavních partnerů. Omezený rozsah práv a povinností registrovaných partnerů má za následek negativní vliv, co se týče postavení nezletilých dětí, které jsou vychovávány ve vztazích stejnopohlavních párů. Takové dítě se nenachází ve stejném postavení, v jakém by bylo v případě uzavření manželství jejich rodičů. Registrovaní partneři nemají právo společně osvojit dítě, či si jej přisvojit, a také jim není umožněna společná pěstounská péče. Občanský zákoník však umožňuje osvojení tzv. jiné osobě, než jsou manželé. Jedná se o případy zcela výjimečné, které mají za následek skutečnost, že se osvojitelem stane jeden z registrovaných partnerů, avšak druhý nemůže takovéto dítě přisvojit. Výše uvedené případy však nejsou jediné. Existuje mnoho dalších rozdílů mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím, které je možné nalézt napříč zákony v českém právním řádu.

S ohledem na výše uvedené lze mít za to, že cílem návrhu nebylo poskytnou registrovaným partnerům širší práva, než která náleží párům ve svazku manželském, nýbrž rozšířit institut manželství o práva s tím spojená i pro páry stejného pohlaví, a to tak, aby i ony měly nárok na stejné postavení ve společnosti, jako je tomu u manželů. Výše uvedené odlišnosti tak zapříčiňují nedůvodné rozdíly v právech a povinnostech, která jsou přiznána zákonem, a to z důvodu, který je založen na pohlaví mezi partnery. Dle mého názoru se jedná o důvod zcela nepřiměřený s ohledem na postavení, ve kterém se stejnopohlavní páry nacházejí ve společnosti.

Novela byla rozjednána v listopadu roku 2018. Poslanci ji poslali do druhého čtení v dubnu v roce 2021, avšak k jejímu přijetí již, s ohledem na konec volebního období, nedošlo, a tak právní úprava pro páry stejného pohlaví zůstala beze změny.

1.4 Návrh novely institutu manželství v roce 2022

Dne 14. 7. 2022 byla do Poslanecké sněmovny předložena ústavní novela k návrhu na vydání ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb., která má změnit znění čl. 32 zákona č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“).³⁶ Změna spočívala v tom, že by došlo k výslovnému zakotvení manželství, jako svazku mezi mužem

³⁵ Sněmovní tisk 201/0. Novela zákona - občanský zákoník, Návrh zákona včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=201&sp=1>. s. 6.

³⁶ Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

a ženou, a tím by nadobro znemožnilo přijetí právního předpisu, který by v budoucnosti umožnil i stejnopohlavním párům vstoupit do manželství. Tento návrh byl předložen více než 50 poslanci z vlády KDU-ČSL, ODS a TOP 09 a z opozičních ANO a SPD v čele s Markem Výborným.³⁷

Dle mého názoru se jedná o reakci na opětovnou snahu o uzákonění manželství stejnopohlavních párů. Snaha legalizovat manželství pro páry stejného pohlaví zde již byla v roce 2018, kdy byl předložen návrh novely zákona, kterým mělo dojít ke změně v ustanovení § 655 občanského zákoníku.³⁸

Z důvodové zprávy týkající se předložené ústavní novely vyplývá, že cílem je doplnit ochranu rodiny a manželství v čl. 32 Listiny, jelikož je dle autorů základem pro úplnou rodinu.³⁹ Předkladatelé se zde opírají o historický účel manželství a jeho chápání v minulosti, kdy již sama Ústava Československé republiky v roce 1920 obsahovala ochranu manželství na ústavní úrovni. Důvodová zpráva dále uvádí, že také naše sousední státy jako Německo, Polsko nebo Slovensko mají ve svých základních zákonech manželství chráněno na ústavní úrovni.⁴⁰

Dle autorů není ústavní návrh nijak diskriminační, neboť zakotvením manželství, jako svazku muže a ženy na ústavní úrovni, nedochází k odlišnému zacházení vůči ostatním párům. Stát jen dává za účelem reprodukce potomstva přednost svazku mezi osobami opačného pohlaví.⁴¹ Ústavní novela je dle předkladatelů v souladu s ústavním pořádkem České republiky a není v rozporu s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána. Co se týče ústavního pořádku, tak se návrh nijak nedotýká materiálního jádra Ústavy ČR a nenarušuje žádný z principů, na kterých je Listina vybudována.⁴²

³⁷ Sněmovní tisk 276/0. Návrh ústavního zákona – Listina základních práv a svobod včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=9&CT=276&CT1=0>. s. 2.

³⁸ Sněmovní tisk 201/0. Návrh ústavního zákona – Listina základních práv a svobod včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=201&CT1=0>. s. 1.

³⁹ Sněmovní tisk 276/0. Návrh ústavního zákona – Listina základních práv a svobod včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=9&CT=276&CT1=0>. s. 3.

⁴⁰ Sněmovní tisk 276/0. Návrh ústavního zákona – Listina základních práv a svobod včetně důvodové zprávy. [online]. psp.cz [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=9&CT=276&CT1=0>. s. 3.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

Úmyslem poslanců bylo Listinu pouze doplnit a konkretizovat a dále zabránit nerozvážným legislativním změnám, které by mohly u podústavního zakotvení institutu manželství nastat.

Dle mého názoru však nelze uzákonění manželství párů stejného pohlaví považovat za nerozvážnou legislativní změnu, nýbrž za důkaz, že v České republice jsou si všichni ve svých právech rovni a mají stejnou hodnotu. Rovněž nelze souhlasit s argumentem, že stát dává přednost manželství párů opačného pohlaví, neboť právě oni mohou zakládat rodiny. Jak již bylo výše uvedeno, oproti minulosti, institut manželství nedbá na zájmy státu, nýbrž na zájmy jednotlivce, a proto nelze považovat důvod reprodukce za toliko stěžejní. Také páry opačného pohlaví mnohdy nemohou počít dítě, avšak i přesto mohou vstoupit do svazku manželského. Není tedy vhodné, aby se autor dovolával účelu manželství, který byl v minulosti, jelikož spolu s vývojem společnosti i institut manželství došel k určitým změnám v jeho chápání a uzavírání.

S navrhovanou ústavní novelou taktéž nesouhlasí některá ministerstva, kdy například Ministerstvo vnitra a kultury poukazuje na skutečnost, že Listina není dokument, který by měl bránit práva pouze určitým skupinám osob. Taktéž se proti novele postavila politická strana pirátů, kteří již delší dobu zastávají názor, aby stejnopohlavní páry požívaly stejnou právní ochranu obdobně jako páry opačného pohlaví. Naproti tomu Ministerstvo spravedlnosti návrh poslanců podpořilo.⁴³

Již z předběžného stanoviska pro zákonodárce bylo možné předpovědět, jaký postoj zaujme Vláda ČR. Bylo zde uvedeno, že pokud někdy dojde ke změnám v Listině, tak nesmějí být na újmu pouze určitým skupinám osob. Dne 24. srpna 2022 proběhla schůze Vlády České republiky, kde došlo k projednání a posouzení návrhu ústavního zákona, kterým se mění Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., a ústavního zákona č. 295/2021 Sb. (sněmovní tisk č. 276).⁴⁴ Vláda návrh ústavního zákona posoudila a zaujala k němu neutrální stanovisko. Své rozhodnutí odůvodnila tím, že je důležité mít na paměti, že Listina základních práv a svobod je stěžejní součástí ústavního pořádku České republiky. Dále uvedla, že se jedná se o dokument, jehož účelem je v první řadě zajistit dlouhodobou stabilitu, a že neslouží pouze k výkladu definic jednotlivých institutů.

⁴³ ČTK. *K ochraně manželství jako svazku muže a ženy se ministerstva stávají rozdílně*. [online]. advokatnidenik.cz, 18. srpna 2022 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/08/18/k-ochrane-manzelstvi-jako-svazku-muze-a-zeny-se-ministerstva-stavi-rozdilne/>.

⁴⁴ Usnesení vlády č. 705 ze dne 24. srpna 2022 [online]. apps.odok.cz, 24. srpna 2022 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/veklep/material/ALBSCGVA4TPP/>.

Vysvětlení významu jednotlivých pojmů ponechává na zákonodárci a jeho činnosti. S ohledem na tyto důvody zaujala Vláda ČR k ústavnímu návrhu neutrální stanovisko.

Při psaní diplomové práce však nelze dojít k závěru, zda bude ústavní novela úspěšná, neboť o ní ještě dosud nebylo rozhodnuto.

2 Právní úprava manželství v mezinárodních smlouvách o lidských právech

Právo uzavřít manželství je, jako jedno ze základních lidských práv, zakotveno v mnoha významných mezinárodních lidskoprávních dokumentech.

Prvním významným lidskoprávním dokumentem, který obsahuje právní úpravu manželství je Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“)⁴⁵.

V čl. 12 Úmluvy nalezneme ustanovení týkající se práva uzavřít manželství, a to: *„Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.“*⁴⁶ Z první věty daného vyplývá, že do manželství mohou vstoupit muži a ženy. Na základě extenzivního výkladu lze dojít k závěru, že vstup do manželství je umožněn jak párům stejného pohlaví, tak párům heterosexuálním. Premisou čl. 12 Úmluvy je však možnost států upravit si zákonem, kdo může vstoupit do svazku manželského. Tyto dvě skutečnosti budou v práci rozebrány dále.

V souvislosti s vývojem společnosti i Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) tento článek v případě *Schalk a Kopf proti Rakousku* nově interpretoval a konstatoval, že se čl. 12 Úmluvy vztahuje i na manželství párů stejného pohlaví, ale pouze za předpokladu, že je takto uzákoněno členskými státy.

Článek 12 Úmluvy posloužil jako předloha pro tvorbu čl. 9 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina EU“),⁴⁷ která byla vyhlášena v roce 2000. Článek 9 Listiny EU uvádí, že: *„Právo uzavřít manželství a založit rodinu je zaručeno v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon těchto práv.“*⁴⁸

Listina EU v čl. 9 vypustila slovní spojení „muže a ženy“, a tím ponechala širší prostor členským státům, aby si otázku uzavírání manželství upravily individuálně. Ponechala tak zákonodárci možnost, aby sám rozhodl, zda právo uzavřít manželství náleží i párům stejného pohlaví, či nikoliv. I zde je tedy široká diskrece států, aby si dle své vlastní kultury a tradic ve státě upravily právní úpravu týkající se uzavírání manželství autonomně.

⁴⁵ Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁴⁶ Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, čl. 12.

⁴⁷ Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02, čl. 9 (Úřední věstník Evropské unie C 303 ze dne 14. 12. 2007, (2007/C 303/01)).

⁴⁸ Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02, čl. 9 (Úřední věstník Evropské unie C 303 ze dne 14. 12. 2007, (2007/C 303/01)).

Významným článkem je dále čl. 20 Listiny EU, který zakotvuje rovnost. Uvádí, že: „*před zákonem jsou si všichni rovni*“.⁴⁹ Zde je tak vyjádřena hlavní myšlenka Listiny EU. Nikdo by neměl být diskriminován ať už na základě zákona či z jiných důvodů pro barvu pleti, národnost či pohlaví.

Dalším významným lidskoprávním dokumentem je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále jen „MPOPP“)⁵⁰, který byl přijat na zasedání Organizace spojených národů v New Yorku dne 19. prosince 1966, ale vstoupil v platnost až 23. března 1976. Tato mezinárodní smlouva ve svém čl. 23 přiznává, aby muži i ženy v přiměřeném věku uzavřeli sňatek a založili rodinu.⁵¹ Obdobně jako Úmluva i MPOPP uvádí, že právo náleží mužům a ženám bez bližší konkretizace. Není tedy vyloučeno, aby právo uzavřít manželství rovněž náleželo stejnopohlavním párům. Záleží tak na vůli států, komu právo vstoupit do svazku manželského přiznají.

Ke čl. 23 MPOPP se vyjádřil i Výbor pro lidská práva ve známém případě *Juliet Joslin a ostatní proti Novému Zélandu*.⁵² Dne 30. listopadu 1998 byla podána stížnost u Rady OSN pro lidská práva, a to z důvodu, že právní úprava Nového Zélandu neumožňuje stejnopohlavním párům, aby vstoupily do svazku manželského. Tímto jednáním tak dochází k porušení lidského práva garantovaného v MPOPP. Stížnost byla zamítnuta, a to s velice striktním závěrem, že MPOPP garantuje právo uzavřít manželství pouze párům opačného pohlaví.

S ohledem na výše uvedené lze učinit závěr, že při přijetí Úmluvy v roce 1950 byl postoj k institutu manželství velmi konzervativní, přičemž bylo zakotveno právo vstoupit do svazku manželského pouze párům opačného pohlaví. S ohledem na vývoj společnosti, došlo také v rámci mezinárodního práva ke změně v nahlížení na tento institut a k postupné liberalizaci právní úpravy. Později přijaté mezinárodní smlouvy ponechávají státům širší prostor pro jejich vlastní právní úpravu institutu manželství. Mezinárodní smlouvou je tak dána široká míra diskrece, přičemž žádná z nich neukládá povinnost, aby státy přijaly právní úpravu, která garantuje právo vstoupit do svazku manželského také pro páry stejného pohlaví. Z žádné z výše uvedených lidskoprávních smluv tak nelze zcela jednoznačně

⁴⁹ Listina základních práv Evropské unie č. 2010/C 83/02, čl. 20.

⁵⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., vyhláška o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

⁵¹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., vyhláška o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, čl. 23 odst. 2.

⁵² Rozhodnutí Nového Zélandu ze dne 17. června 2002, *Juliet Joslin a ostatní proti Novému Zélandu*, Communication No. 902/1999, U.N. Doc. A/57/40 at 214 [online]. Dostupné z: <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/902-1999.html>.

dovodit, že páry stejného pohlaví mají rovněž garantováno právo uzavřít manželství jakožto jejich základní lidské právo.

2.1 Pohled Evropského soudu pro lidská práva na vztah párů stejného pohlaví v judikatuře

Evropský soud pro lidská práva je jedním z nejdůležitějších soudních orgánů na mezinárodní úrovni, jehož účelem je ochrana základních lidských práv jednotlivce. Jedná se o ochránce, který stanovil „minimální standard“ pro ochranu lidských práv.⁵³ Svou činností tak sjednocuje rozdílné přístupy k lidskoprávním otázkám v členských státech s odlišnou právní kulturou.

Právo umožnit uzavření manželství pro páry stejného pohlaví je v dnešní době jedno z nejdiskutovanějších témat ve společnosti. Zároveň se jedná o jedno z nejvíce kontroverzních témat, kterými se ESLP při rozhodování zabývá. I přes to, že v dnešní době již několik států ve své právní úpravě zakotvilo manželství pro páry stejného pohlaví, stále existují kulturní rozdíly a rozdílné přístupy při jeho legalizaci. Z tohoto důvodu zaujímá judikatura ESLP velice významnou roli a v některých případech může být státům, při řešení problematické otázky, nápomocná.

K otázce právního uznání vztahů párů stejného pohlaví vytvořil ESLP dvě argumentační linie. První se vztahuje k porušení čl. 12 Úmluvy⁵⁴, kde je zakotveno právo uzavřít manželství a založit rodinu. Druhá linie se vztahuje k porušení čl. 8 Úmluvy zakotvující právo na soukromý a rodinný život ve spojení s porušením čl. 14 Úmluvy zakazující diskriminaci práv přiznaných Úmluvou.

2.1.1 Porušení čl. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Jak již bylo výše uvedeno, čl. 12 Úmluvy zakotvuje právo uzavřít manželství a dále právo založit rodinu. ESLP tato práva navzájem spojuje a pojednává o nich jako o právu jediném.⁵⁵

Právo uzavřít manželství a založit rodinu však není právem absolutním, tudíž za určitých podmínek může dojít k jeho omezení. Při zkoumání, zda je možné toto právo omezit, ESLP používá tzv. test esence, který vychází z případu *Frasiek proti Polsku*, kdy: „Soud

⁵³ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 119.

⁵⁵ KOSAŘ, David. Kapitola XXII [Právo uzavřít manželství (čl. 12 EÚLP)]. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1181.

při posuzování případu podle článku 12 nepoužil testy "nezbytnosti" nebo "naléhavé společenské potřeby", které se používají v souvislosti s článkem 8, ale musel by určit, zda s ohledem na prostor pro uvážení státu byl napadený zásah svévolný nebo nepřiměřený⁵⁶. Za přípustné důvody k omezení tohoto práva ESLP považuje důvody týkající se veřejného zájmu, a to zejména prevenci bigamie, zákaz z důvodu příbuzenství či právní způsobilost.⁵⁷ Neznamená to však, že by byly státy oprávněny tyto důvody stanovit libovolně, či že by stanovily důvody, které se nedotýkají veřejného zájmu.

2.1.1.1 *Schalk a Kopf proti Rakousku a porušení čl. 12 Úmluvy*

Velice významným případem, v rámci kterého se ESLP vyjádřil k právu stejnopohlavních párů uzavřít manželství, byl případ *Schalk a Kopf proti Rakousku*.⁵⁸ Jedná se o případ z roku 2010, kde ESLP jasně stanovil, že čl. 12 Úmluvy nezavazuje členské státy ve věci uznávání a uzavírání sňatků osob stejného pohlaví. Naopak, jak již bylo výše zmíněno, ponechává státům prostor, aby si jej upravily autonomně.

Případ se týkal dvou mužů žijících ve Vídni, kteří se v roce 2002 rozhodli, že chtějí vstoupit do svazku manželského. Jelikož jim toto nebylo umožněno a právní úprava Rakouska v té době umožňovala uzavřít manželství pouze mezi mužem a ženou a institut registrovaného partnerství neznala, obrátili se stěžovatelé na ESLP, kde namítali že rakouská vláda porušila jejich právo stanovené v čl. 12 Úmluvy, když jim neumožnila uzavřít manželství. Podle stěžovatelů je manželství: „*svazkem dvou osob zahrnující všechny aspekty jejich života, přičemž pložení dětí a jejich výchova již nejsou jeho rozhodujícími aspekty*.“⁵⁹ Dle jejich názoru neexistuje žádný objektivní důvod pro vyloučení stejnopohlavních párů z práva uzavřít manželství. Pojem „muži a ženy“ v čl. 12 Úmluvy v sobě nutně nenesou povinnost vstoupit do svazku s osobou opačného pohlaví. Rakouská vláda zastávala názor, že právo uzavřít manželství náleží pouze párům opačného pohlaví, a i přes to, že od přijetí Úmluvy došlo k určitému posunu ve společnosti, na manželství stejnopohlavních párů neexistuje ve světě jednotný konsensus. Dle jejich názoru rovněž nelze toto právo dovodit z žádného z ustanovení Úmluvy ani Listiny EU.⁶⁰

⁵⁶ Rozsudek čtvrtého senátu ESLP ze dne 5. 1. 2010, *Frasiek proti Polsku*, č. 22933/02, bod 90.

⁵⁷ Tamtéž, bod 89.

⁵⁸ Rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 6. 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2230141/04%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-99605%22%5D%7D>.

⁵⁹ Tamtéž, bod 44.

⁶⁰ Tamtéž, bod 43.

ESLP se také s argumentací stěžovatelů zcela neztotožnil a ve svém odůvodnění uvedl, že i přes to, že čl. 12 Úmluvy přiznává právo uzavřít manželství s „muži a ženami“, je zapotřebí přihlídnout ke znění celé Úmluvy. *„Soud shledává, že nahlíženo izolovaně, znění článku 12 by mohlo být interpretováno tak, že nevylučuje manželství mezi dvěma muži nebo dvěma ženami. V kontrastu s tím však všechny ostatní články úmluvy udělují práva a svobody „každému“ nebo stanoví, že „nikdo“ nesmí být podroben určitým typům zakázaného zacházení. Zvolené znění článku 12 tedy musí být považováno za záměrné.“*⁶¹

Rovněž je zapotřebí zohlednit historické období, ve kterém došlo k přijetí Úmluvy. Manželství bylo v 50. letech 20. století chápáno v ryze tradičním pojetí. Bylo považováno za svazek dvou osob opačného pohlaví uzavřený za účelem reprodukce. ESLP ve svém odůvodnění zdůraznil potřebu systematického, historického a jazykového výkladu čl. 12 Úmluvy. Ve své argumentaci rovněž přihlédl k čl. 9 Listiny EU, který vypustil spojení „muže a ženy“. Je tak ponecháno na vůli států, jakým způsobem si právo uzavřít manželství upraví. S přihlédnutím k čl. 9 Listiny EU, ESLP dovedl, že se čl. 12 Úmluvy nemusí vždy striktně vztahovat pouze na páry opačného pohlaví.⁶² *„V této souvislosti Soud konstatuje, že manželství má hluboce zakořeněné sociální a kulturní tradice, které se mohou mezi státy značně lišit. Soud opakuje, že nesmí svým vlastním úsudkem nabrazovat úsudek vnitrostátních orgánů, které jsou v nejlepší pozici posoudit a vyhovět potřebám společnosti.“*⁶³ ESLP zde uvedl, že manželství se v jednotlivých členských státech liší, a to s ohledem na jejich historii, tradice a kulturu. Některé státy Evropy dnes umožňují rovněž párům stejného pohlaví, aby vstoupily do svazku manželského a jiné nikoliv. ESLP však jasně stanovil, že jemu nepřísluší rozhodovat o tom, že je povinností každého státu přijmout právní úpravu umožňujícím stejnopohlavní párům vstoupit do manželství. A proto, pokud vnitrostátní právní úprava nepřiznává manželství pro páry stejného pohlaví, není možné, aby se tohoto práva zakotveného v Úmluvě, jakkoliv domáhaly. Je tedy věcí vnitrostátních orgánů, zda takové právo přiznají a budou jej považovat za základní právo náležející všem, či nikoliv. Nepřísluší tedy, aby ESLP v těchto věcech sám rozhodoval.

Závěrem lze uvést, že Rakousko odepřením práva uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví neporušilo čl. 12 Úmluvy, neboť členské státy nemají povinnost toto právo zakotvit rovněž i pro tyto páry. Případ *Schalk a Kopf proti Rakousku* tak vytvořil pravidlo, kdy je otázkou

⁶¹ Tamtéž, bod 55.

⁶² Tamtéž, bod 61.

⁶³ Tamtéž, bod 62.

členského státu, zda přijme právní úpravu, která umožní i stejnopohlavním párům uzavřít manželství.⁶⁴

S ohledem na názory vyjádřené ESLP je možné konstatovat, že právo uzavřít manželství také náleží párům stejného pohlaví, avšak pod podmínkou, že je takto zakotveno na vnitrostátní úrovni. V případě, kdy stát nemá právní úpravu, která by jej umožňovala, není možné se takového práva domáhat, a to ani prostřednictvím stížnosti podané k ESLP, neboť ten ponechává prostor pro autonomní normotvorbu státům jednotlivě.

Obdobně jako deklaroval v případě *H proti Finsku*: „*Soud poukazuje na skutečnost, že článek 12 Úmluvy zakotvuje tradiční koncept manželství mezi mužem a ženou... Je sice pravda že některé smluvní státy rozšířily právo uzavřít manželství na partnery stejného pohlaví, ale tohle pouze odráží jejich vlastní vize role manželství v jejich společnostech a neplyne z interpretace základního práva stanoveného smluvními státy v Úmluvě v roce 1950.*“⁶⁵

2.1.2 Porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Článek 8 odst. 1 Úmluvy stanoví, že: „*Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence*“.⁶⁶ Článek 8 odst. 2 Úmluvy dále: „*Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných*“.⁶⁷

V prvním odstavci výše zmíněného článku nalezneme práva, která náleží všem a na které má každý nárok. Oproti tomu se v odstavci druhém nacházejí výjimky, za kterých je umožněno státům do těchto práv zasahovat.⁶⁸

Pojem soukromý život, který obsahuje čl. 8 odst. 1 Úmluvy nemá dosud jednotnou definici. Dle názoru ESLP se jedná o tzv. soukromou zónu, která by neměla být nikým nebo ničím narušena.⁶⁹ Rodinný život, předpokládá existenci rodiny. Rodinu mohou tvořit nejen osoby, které vstoupily do svazku manželského, ale také matka samoživitelka a dítě.⁷⁰

⁶⁴ Tamtéž, bod 61.

⁶⁵ Rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 11. 2012, *H proti Finsku*, č. 37359/09, bod 38.

⁶⁶ Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, čl. 8 odst. 1.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ KRATOCHVÍL, Jan. Kapitola XVIII [Právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8 EÚLP)]. In: KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 865.

⁶⁹ Tamtéž, s. 867.

⁷⁰ Tamtéž, s. 872.

Obdobně, jak ESLP uvádí ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku*, tak i soužití dvou osob stejného pohlaví v jedné domácnosti lze podřadit do práva na rodinný život. Za rodinu, která požívá ochrany, se tedy rovněž považují páry stejného pohlaví.⁷¹

Článek 14 Úmluvy stanoví: „*Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.*“⁷² Ustanovení uvádí demonstrativní výčet práv, která náleží všem a nesmí být libovolně odepřena či porušena z důvodu diskriminace. Pod pojem „jiné postavení“ podřadil ESLP dále také sexuální orientaci, a to konkrétně v rozhodnutí *Salgueiro da Silvia Mouta proti Portugalsku*.⁷³

Párům stejného pohlaví práva uvedená v čl. 8 Úmluvy původně nenáležela. Bylo zapotřebí, aby si je postupně vybojovaly. Právo na soukromý život jim bylo přiznáno v případě *X a Y proti Spojenému království*,⁷⁴ kdy Evropská komise pro lidské práva v roce 1983 uznala, že také stejnopohlavní páry spadají pod ochranu práva na soukromý život, avšak právo na rodinný život se na ně nepoužije. Toto stanovisko ESLP zastával po dlouhou dobu, a to až do roku 2003, kdy v případě *Karner proti Rakousku*⁷⁵ bylo se stěžovatelem zacházeno odlišně z důvodu rozdílné sexuální orientace. ESLP se zde vyjádřil, kdy: „*Pro účely článku 14 je rozdílné zacházení diskriminační, pokud nemá objektivní a rozumné ospravedlnění, to znamená, pokud nesleduje legitimní cíl nebo zde není rozumný proporcionální vztah mezi využitými prostředky požadovaným cílem.... Tak jako rozdíly na základě pohlaví, rozdíly na základě sexuální orientace vyžadují obzvláště závažné ospravedlnění.*“⁷⁶

ESLP uvedl, že i přes to, že je požadavek zachování tradiční rodiny dosti legitimním důvodem, rakouská vláda nedokázala prokázat příčinnou souvislost mezi legitimním cílem (tradiční rodinou) a použitými prostředky, a tím porušila práva stěžovatele.⁷⁷ ESLP došel k závěru, že rovněž páry stejného pohlaví požívají práva zakotvená v Úmluvě a v případě, kdy dojde k porušení takto garantovaného práva, podléhá takové jednání přezkumu

⁷¹ Tamtéž, s. 874.

⁷² Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, čl. 14.

⁷³ Rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 12. 1999, *Salgueiro da Silvia Mouta proti Portugalsku*, č. 33290/96, bod 28.

⁷⁴ Rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 3. 5. 1983, *X a Y proti Spojenému království*, č. 9369/81.

⁷⁵ Rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 7. 2003, *Karner proti Rakousku*, č. 40016/98

⁷⁶ Tamtéž, bod 37.

⁷⁷ Tamtéž, bod 42.

podle čl. 14 Úmluvy.⁷⁸ Ve výše uvedeném případě však soud přezkoumával porušení čl. 8 Úmluvy s ohledem na ochranu obydlí a nezaobíral se ochranou práva na soukromý a rodinný život.

Povahu vztahů mezi registrovanými partnery vymezil ESLP v případě *Burden proti Spojenému království*⁷⁹ z roku 2008, kde uvedl, že za základní prvek manželství a rovněž registrovaného partnerství považuje „*existenci veřejného závazku, který zahrnuje práva a povinnosti smluvní povahy.*“⁸⁰ Tuto myšlenku pak rozvedl v případě *Courten proti Spojenému království* z roku 2008, kde ESLP poznamenal, že manželství a registrované partnerství považuje za závazky obdobné povahy. Páry, které vstoupily do svazku manželského mají právo na respektování jejich soukromého a rodinného života, a proto nelze tato práva odeprít i vztahu stejného typu, za který je považováno registrované partnerství.⁸¹

Obdobně jako tomu bylo v předešlé kapitole, tak i v případě *Schalk a Kopf proti Rakousku* stěžovatelé kromě porušení čl. 12 Úmluvy namítali porušení čl. 8 Úmluvy ve spojení s čl. 14 Úmluvy. Argumentaci postavili na tvrzení, že jelikož jsou stěžovatelé párem stejného pohlaví, bylo jim odepráno právo na oficiální uznání jejich vztahu a dále, že s přijetím zákona o registrovaném partnerství, v roce 2010 v Rakousku, byl obsah jejich práv vymezen v užším rozsahu, než v jakém náleží manželům. Stěžovatelé zde namítali porušení s ohledem na názor ESLP, který uvedl (jak je řečeno výše), že manželství a registrované partnerství se považuje za vztah obdobného charakteru.⁸²

ESLP se k této problematice uvedl, že pokud není možné ze znění čl. 12 Úmluvy dovodit povinnost státu zakotvit právo uzavřít manželství rovněž pro páry stejného pohlaví, vyvstává zde otázka, zda vůbec existuje povinnost státu, která by vyplývala z čl. 8 ve spojení s čl. 14 úmluvy, a která by zavazovala státy k přijetí právní úpravy manželství, či jiného obdobného institutu, také pro tyto páry.⁸³ ESLP se k této otázce vyslovil následovně: „*zprvé, vyloučení stejnopohlavních párů z určitých práv a výhod spojených s manželstvím (jako je například právo na pozůstalostní důchod), aniž by jim byl poskytnut přístup k jakýmkoli alternativním způsobům kvalifikace,*

⁷⁸ TONER, Helen. Migration Rights and Same-sex Couples in EU Law: A Case Study. In: BOELE-WOELKI, European perspectives. Fully rev. 2nd ed. Cambridge: Intersentia, 2012. s. 292. Dostupné z: https://assets.budh.nl/open_access/fenr/boeken/legal_recognition_same_sex_relationships_europe.pdf.

⁷⁹ Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 4. 2008, *Burden proti Spojenému království*, č. 13378/05.

⁸⁰ Tamtéž, bod 62, 65.

⁸¹ Rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 11. 2008, *Courten proti Spojenému království*, č. 4479/06.

⁸² Rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 6. 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, bod 76, 78.

⁸³ Tamtéž, bod 85.

by znamenalo nepřímou diskriminaci (viz *Thlimmenos proti Řecku* [GC], č. 34369/97, § 44, ECHR 2000-IV). Zadržel byl vysloven soublas s argumentem stěžovatelů, který čerpali z rozsudku *Karner* (citovaného výše). Zatřetí tvrdili, že stav evropského konsensu stále více podporuje myšlenku, že členské státy jsou povinny poskytnout, pokud ne přístup k manželství, tak alternativní způsoby právního uznání.⁸⁴

ESLP ve výše uvedeném rozhodnutí uvedl odkaz na případ *Mata Estevez*⁸⁵ ve kterém vyslovil, že páry stejného pohlaví spadají pod ochranu práva na soukromý a rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy.⁸⁶ Odmítl však skutečnost, že by se právo uzavřít manželství pro stejnopohlavní páry dalo dovodit z čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy, neboť je výslovně uvedeno v čl. 12 Úmluvy, a pokud jej není možné dovodit z dikce tohoto ustanovení Úmluvy, není možné, aby bylo dovozeno z jakéhokoliv jiného. I přes argument stěžovatelů, že se cítí být diskriminováni s ohledem na rozdílná práva náležející manželům a práva registrovaných partnerů, ESLP uzavřel, že státy s ohledem na čl. 12 Úmluvy a čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy, mají svobodnou vůli při stanovení rozsahu práv a povinností v rámci jejich vnitrostátního právního řádu.⁸⁷

Závěrem lze uzavřít, že Rakousko neporušilo žádný z článků uvedených v Úmluvě, když na základě volného uvážení stanovilo rozsah práv registrovaných partnerů v zákoně o registrovaném partnerství.

2.1.3 Vallianatos a ostatní proti Řecku

Jedná se o případ z roku 2013, kdy Řecko přijalo právní úpravu, kterou byl do právního řádu zakotven institut registrovaného partnerství. Oproti ostatním státům, které rovněž zavedly registrované partnerství, se tento institut odlišoval tím, že vstoupit do něj bylo ze zákona umožněno pouze osobám opačného pohlaví. Jednalo se o zakotvení další formy partnerství vedle již existujícího manželství.⁸⁸ Jeho primárním účelem tak nebylo právní uznání vztahu osob stejného pohlaví.

Stěžovatelé se obrátili na ESLP a namítali, že přijetím tohoto zákona došlo k porušení jejich práva zakotveného v čl. 8 a čl. 14 Úmluvy, tedy že došlo k porušení práva na soukromý a rodinný život. „Stěžovatelé zejména s odvoláním na článek 8 ve spojení s článkem 14 tvrdili, že skutečnost, že "občanské svazky" zavedené zákonem č. 3719/2008 byly určeny pouze pro páry složené

⁸⁴ Tamtéž, bod 86.

⁸⁵ Rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 5. 2001, *Mata Estevez proti Španělsku*, č. 56501/00.

⁸⁶ Tamtéž, bod 94.

⁸⁷ Tamtéž, bod 108.

⁸⁸ Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 10. 2013, *Vallianatos a ostatní proti Řecku*, č. 29381/09 a 32684/09, bod 10.

*z dospělých osob různého pohlaví, porušila jejich právo na respektování soukromého a rodinného života a představovala neodůvodněnou diskriminaci mezi páry různého pohlaví a páry stejného pohlaví v neprospěch těchto párů.*⁸⁹

Řecko argumentovalo tím, že účelem zakotveného registrovaného partnerství je přijetí další formy, která má představovat jakousi alternativu k manželství. Řecká vláda rovněž uvedla, že cílem přijatého zákona je regulace párů stojících mimo manželství, které však mají a vychovávají děti.⁹⁰ Jelikož páry stejného pohlaví nemohou mít děti, nevztahuje se na ně tento institut registrovaného partnerství. Řecko takový důvod považovalo za legitimní, a tedy ospravedlňující rozdílné zacházení.

Dle ESLP zakotvením institutu registrovaného partnerství došlo k rozdílnému zacházení s páry stejného pohlaví, a to z důvodu, který považuje za diskriminační.⁹¹ Zůstává otázka, zda Řecko zakotvením registrovaného partnerství porušilo čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy. Dle judikatury ESLP musí pro porušení čl. 14 Úmluvy existovat rozdílné zacházení, které je učiněno s osobami nacházející se ve srovnatelných situacích. Za diskriminační je také možné považovat zacházení, které nemá objektivní a rozumné ospravedlnění. Jinak řečeno, jedná se o zacházení, které nesleduje legitimní cíl nebo zde není vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným cílem.⁹²

ESLP došel k závěru, že v případě, kdy je s osobami zacházeno odlišně, a to z důvodu sexuální orientace, je pro takové jednání zapotřebí zvlášť závažné důvody.⁹³ Zdůraznil, že taktéž jako páry opačného pohlaví, jsou stejnopohlavní páry schopny tvořit stabilní pár. Jedná se o páry, které také potřebují vzájemnou podporu a pomoc, jako je tomu u párů opačného pohlaví.⁹⁴

Co se týče principu proporcionality, musí zde být prokázáno, že vyloučení párů stejného pohlaví z možnosti vstupu do registrovaného partnerství, bylo nezbytným prostředkem k dosažení cíle. Důkazní břemeno v tomto případě neslo Řecko, které muselo prokázat, že přijatý zákon směřuje k ochraně dětí narozených mimo manželství. Řecko však toto břemeno neuneslo a ESLP konstatoval, že došlo k porušení práva na soukromý a rodinný život v čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy.

⁸⁹ Tamtéž, bod 3.

⁹⁰ Tamtéž, bod 63.

⁹¹ Tamtéž, bod 75.

⁹² Tamtéž, bod 76.

⁹³ Tamtéž, bod 77.

⁹⁴ Tamtéž, bod 81.

2.1.4 Oliari a ostatní proti Itálii

V roce 2010 rozhodl Ústavní soud v Itálii, že páry stejného pohlaví mají také ústavní nárok na uznání jejich vztahu.⁹⁵ Právní úpravu, na jejímž základě by došlo k oficiálnímu uznání těchto párů, ponechal Ústavní soud italskému parlamentu, který však ani v následujících několika letech, od vydaného rozhodnutí, nezakotvil do svého právního řádu žádný institut, na jehož základě by došlo k uznání jejich vztahu.

V roce 2015 se stěžovatelé obrátili na ESLP, kdy tvrdili, že došlo k porušení jejich práva v čl. 8, čl. 12 a čl. 14 Úmluvy tím, že Itálie neumožňuje párům stejného pohlaví vstoupit do svazku manželského a rovněž neobsahuje právní úpravu registrovaného partnerství, na jejímž základě by došlo k oficiálnímu uznání jejich vztahu.

K argumentaci týkající se právní úpravy manželství ESLP odkázal na závěry z případu *Schalk a Kopf proti Rakousku*, a tedy, že je ponechána široká diskrece státům. Co se týče absence právní úpravy registrovaného partnerství ESLP uzavřel, že Itálie porušila práva stěžovatelů zakotvená v Úmluvě, neboť nedošlo k přijetí institutu, na jehož základě by byly páry stejného pohlaví oficiálně uznávány.

Závěrem je nutné zmínit, že ESLP zde poprvé konstatoval, že Itálie má pozitivní závazek, aby do svého právního řádu přijala institut registrovaného partnerství, neboť se jedná o základní lidské právo garantující minimální standard ochrany pro páry stejného pohlaví.

2.1.5 Orlandi a další proti Itálii

Jedná se o jedno z nejnovějších rozhodnutí, ve kterém ESLP rozhodoval o několika stejnopohlavních párech, které v zahraničí uzavřely manželství a dožadovaly se, aby jejich vztah Itálie uznala. Itálie tyto žádosti odmítla s odůvodněním, že právní úprava manželství pro páry stejného pohlaví v Itálii neexistuje, a že jejich uznání by bylo v rozporu s veřejným pořádkem.⁹⁶

Stěžovatelé se u ESLP domáhali, že došlo k porušení čl. 8, čl. 12 a čl. 14 Úmluvy, přičemž argumentovali diskriminací z důvodu sexuální orientace. ESLP zde rovněž jako v jiných rozhodnutích odkázal na otázku týkající se právní úpravy manželství na případ *Schalk a Kopf proti Rakousku*, kde je to ponecháno na vůli státu, jak institutu manželství upraví. Dále

⁹⁵ KOZUBÍK, Jan, WINTR, Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 34.

⁹⁶ Rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 12. 2017, *Orlandi a ostatní proti Itálii*, č. 26431/12, 26742/12, 44057/12 a 60088/12.

však odkázal na případ *Oliari a ostatní proti Itálii*, kde konstatoval, že v případě, kdy stát neumožní páru stejného pohlaví uzavřít manželství, musí právní úprava obsahovat jiný institut, na jehož základě dojde k uznání jejich vztahu.

Do roku 2016, kdy došlo k přijetí zákona. č. 76/2016 o občanských svazcích mezi osobami stejného pohlaví a o partnerském soužití, nebyla v Itálii párům stejného pohlaví poskytnuta žádná právní ochrana, a proto ESLP i zde došel k závěru, že byl porušen čl. 8, čl. 12 a čl. 14 Úmluvy. Uvedl, že z důvodu absence právní úpravy se páry stejného pohlaví ocitly v tzv. právním vakuu, přičemž jejich vztahy nebyly nijak uznávány a nepožívaly tak žádné právní ochrany.⁹⁷

2.2 Závěr vyplývající z judikatury ESLP

- ESLP se k problematice uznávání vztahů párů stejného pohlaví staví dosti obezřetně. I přes to, že umožnil členským státům, aby si právní úpravu manželství ve vztahu k párům stejného pohlaví upravily autonomně, uvedl, že by tyto vztahy uznávat měly. Za nedostatek je zde možné považovat argumentaci, ve které absentují důvody, pro které tak státy mají činit, a kdy nikoliv. Tedy důvody, za kterých jsou státy povinny vztah stejnopohlavních párů uznat a rovněž důvody, kdy k tomu dojít nemusí.
- ESLP se taktéž nikterak nevyjádřil k rozsahu práv, která náleží párům stejného pohlaví v případě, kdy se rozhodnou pro oficiální registraci jejich vztahu. I přes to, že uvedl, že považuje registrované partnerství za vztah obdobného charakteru k manželství, nevyjádřil se k rozsahu. Není tedy jasné, zda má registrovaným partnerům náležet stejný rozsah práv a povinností jako manželům, či nikoliv.
- Právo uzavřít manželství je výslovně uvedeno v čl. 12 Úmluvy. ESLP v případě *Schalk a Kopf proti Rakousku* ponechal prostor státům pro volné uvážení, zda právo uzavřít manželství náleží pouze párům opačného pohlaví, či se také vztahuje na páry stejného pohlaví. Ponechal tak na vůli zákonodárce, aby si tuto záležitost na vnitrostátní úrovni upravil samostatně. Pokud dle vnitrostátních předpisů toto právo párům stejného pohlaví nenáleží, není možné se jej skrze čl. 12 Úmluvy domáhat. Jedná se totiž o věc států, zda toto právo zakotvují a ESLP není oprávněn o této záležitosti rozhodovat.

⁹⁷ PEJCHALOVÁ GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra. K otázce uznání a ochrany sňatků osob stejného pohlaví. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 3, s. 58. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/evropsky-soud-pro-lidska-prava-k-otazce-uznani-a-ochrane-snatku-osob-stejneho-pohlavi?browser=mobi>.

- Rovněž se není možné domáhat práva uzavřít manželství na základě jiného ustanovení uvedeného v Úmluvě, neboť je tento institut výslovně uveden již ve zmíněném čl. 12 Úmluvy.
- Na otázce, zda má být manželství stejnopohlavních párů legalizováno, neexistuje ve světě jednotný konsensus, avšak z čl. 12 Úmluvy nevyplývá povinnost, na jejímž základě by musely členské státy přijmout právní úpravy, která by jej umožnila.
- ESLP z čl. 8 Úmluvy dovodil, že páry stejného pohlaví rovněž požívají ochranu práva na soukromý a rodinný život, neboť i ony jsou schopny tvořit stabilní pár.
- Pokud bude s páry stejného pohlaví zacházeno odlišně, a to pouze z důvodu jejich sexuální orientace, je zapotřebí, aby toto jednání bylo zvlášť náležitě odůvodněno tak, aby mohlo dojít k jeho ospravedlnění. V případě, kdy tomu tak nebude, dojde k porušení čl. uvedených v Úmluvě.
- Pokud stát ve své právní úpravě nezakotví institut, na jehož základě by byla přiznána ochrana soukromého a rodinného života párům stejného pohlaví, dojde k porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14. Úmluvy.

3 Ústavněprávní ochrana stejnopohlavních párů

Za jeden z hlavních účelů ústavního práva je možné považovat potřebu vymezit zájmy a práva člověka před veřejnou mocí neboli určit prostor, ve kterém dojde k omezení zásahů ze strany veřejné moci.⁹⁸

Dnešní doba je charakteristická svou snahou států o velmi intenzivní ochranu lidských práv. Mezi takto ústavním pořádkem chráněná práva náleží i práva menšin. Za menšinu lze považovat také osoby s homosexuální orientací, tedy osoby nacházející se v páru stejného pohlaví. Z tohoto důvodu je zapotřebí zajistit, aby rovněž tyto osoby měly stejná práva a záruky důstojného života.

Již sama preambule Ústavy ČR klade důraz na lidskou důstojnost a svobodu. Obě považuje za nedotknutelné hodnoty, na kterých je Česká republika vybudována a rozvíjena.⁹⁹ Tímto vyjádřením předestírá základní myšlenku, kterou je ochrana lidských práv celé společnosti před chováním, které by bylo nedůstojné vůči jednotlivci.

V čl. 3 Ústava ČR uvádí, že také Listina základních práv a svobod náleží do ústavního pořádku.¹⁰⁰ I přesto, že se nejedná o ústavní zákon, je Listině přiznána nejvyšší právní síla jako jí má sama Ústava ČR. Listina se tím stává katalogem, jenž garantuje základní lidská práva a svobody na samé ústavní úrovni.

3.1 Listina základních práv a svobod

Listina obsahuje základní práva a svobody, jež lze charakterizovat jako ta nejdůležitější subjektivní práva, která jsou na ústavní úrovni zaručena. Ve své preambuli uvádí, že uznává přirozená práva, která jsou součástí osobnosti každého jednotlivce a zásah do nich představuje narušení existenciální podstaty člověka.¹⁰¹ Jedná se o základní lidská práva, která jsou všem vrozená a jsou chráněna před libovůlí a zásahy ze strany veřejné moci. Lze je považovat za pomyslnou brzdu, která brání libovolnému zasahování ze strany státu a jeho institucí.

⁹⁸ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo. 3.*, rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 27-28.

⁹⁹ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, preambule.

¹⁰⁰ Tamtéž, čl. 3.

¹⁰¹ Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku, preambule.

3.1.1 Článek 1 a článek 3 Listiny základních práv a svobod

V čl. 1 Listiny nalezneme jednu z nejdůležitějších zásad, na kterých je tento lidskoprávní katalog založen. Jedná se o zásadu svobody, rovnosti a důstojnosti.¹⁰² Ustanovení uvádí, že: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a právech. Základní lidská práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, neprohláetelné a nezrušitelné.*“¹⁰³ Tento článek je považován za základ celé koncepce Listiny. Předestírá účel a vztah k navazujícím článkům uvedené v tomto dokumentu.¹⁰⁴ Pojem důstojnosti bývá odbornou veřejností mnohdy vyzdvihována a bývá mu přiznáváno určité exkluzivní postavení. Domnívám se, že takový závěr je nesprávný, neboť také Listina o těchto hodnotách pojednává v jedné rovině a rovněž nelze z jiných článků v Listině dovodit, že by důstojnost byla hodnotou nadřazenou ke svobodě a rovnosti.¹⁰⁵

K základní myšlence, uvedené v čl. 1, se rovněž vyjádřil Ústavní soud ČR, kdy: „1) *Rovnost všech lidských bytostí jako subjektů základních práv a svobod je obsahem v zásadě všech dokumentů chránících lidská práva. Jde mj. o praktické poznání a uznání hodnoty každého člověka jako takového, bez ohledu na jeho schopnosti, znalosti a „užitečnost“ či prospěšnost pro celek; z právně filozofického hlediska jde o projev dávné pravdy – ač nesčetněkrát v dějinách porušované – že s člověkem nikdy nesmí být svévolně zacházeno pouze jako s prostředkem sloužícím zájmům jiných.*“¹⁰⁶ Z výše uvedeného vyplývá, že je na každého nutno pohlížet jako na člověka, který je nadán stejnými právy, a to bez ohledu na jeho vnitřní či vnější odlišnosti.

S ohledem na páry stejného pohlaví lze za stěžejní považovat pojem rovnosti a důstojnosti, neboť právě v důsledku diskriminace a homofobie dochází především k zásahům do ústavně chráněných hodnot. Dle Ústavního soudu ČR: „*Lze konstatovat, že rovnost svobodného jedince v důstojnosti a právech je základním stavebním kamenem našeho ústavního pořádku.*“¹⁰⁷

Právo na zachování lidské důstojnosti a na rovné zacházení lze považovat za jedno z nejdůležitějších základních lidských práv zakotvených v Listině. Zdůrazňuje, že lidé jsou si rovni svou vlastní hodnotou, a to bez ohledu na jakékoliv odlišnosti. Rovnost v důstojnosti

¹⁰² Tamtéž, čl. 1.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Linde, 2004, s. 62.

¹⁰⁵ KOSAŘ, David. a kol. *Ústavní právo. Casebook*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 92.

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04, bod 24.

¹⁰⁷ Tamtéž.

tak vyplývá již ze samotné přirozené podstaty člověka.¹⁰⁸ V obecné rovině rovnost zaručuje, že se všemi bude zacházeno stejně a bez rozdílů, a tím bude předcházeno jakékoliv formě diskriminace či zvýhodňování některých skupin.

3.1.1.1 Zásada rovnosti a zákaz diskriminace

Zásadu rovnosti a zákaz diskriminace nalezneme v čl. 1 Listiny, který vymezuje rovnost neakcesorickou, tedy bez vazby na další konkrétní právo, a dále v čl. 3 Listiny, kde se nachází rovnost akcesorická, která se váže k dalšímu základnímu právu uvedenému v Listině, a tudíž není možné se ji dovolávat samostatně.¹⁰⁹

Článek 3 odst. 1 Listiny zakazuje jakékoliv jednání, které by bylo nemorální a snižovalo by lidskou důstojnost.¹¹⁰ Rovněž vymezuje diskriminační důvody, které jsou v podobě demonstrativního výčtu, např. z důvodu pohlaví, víry, náboženství aj. Výčet důvodů je však otevřený, což vyplývá z formulace tzv. „jiného postavení“ nacházející se na konci prvního odstavce.¹¹¹ Mezi důvody, výslovně uvedené v zákoně, však sexuální orientaci nenalezneme. K otázce, zda se jedná o diskriminační důvod, se Ústavní soud ČR staví dosti rezervovaně, neboť se domnívá, že není úkolem soudů, nýbrž zákonodárce, aby reagoval na změny ve společnosti a nově přijal k tomu příslušnou právní úpravu.¹¹² Tento názor uvedl výslovně v nálezu Pl. ÚS 6/20, kdy: „Zákonodárce je totiž k řešení takových otázek, jakými jsou základní věci člověka jako biologického druhu, jeho života a jeho vztahů, tedy otázek rodiny, rodičovství a manželství, předurčen nejen lépe než Evropský soud pro lidská práva, nýbrž i než Ústavní soud samotný.“¹¹³

Oproti čl. 3 odst. 1 Listiny, kde sexuální orientace není jako zakázaný diskriminační důvod výslovně uvedená, Listina EU ve svém čl. 21 odst. 1 sexuální orientaci, jako diskriminační důvod, výslovně uvádí.

Zákaz diskriminace je v českém právním řádu rovněž zakotven na podústavní úrovni zákonem č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (dále jen „antidiskriminační zákon“)¹¹⁴. Za základní

¹⁰⁸ BAROŠ, Jiří. In: WAGNEROVA, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, s. 65.

¹⁰⁹ KÜHN, Zdeněk. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 261.

¹¹⁰ BOBEK, Michal. In: WAGNEROVA, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, s. 101.

¹¹¹ Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku, čl. 3.

¹¹² KÜHN, Zdeněk. In: KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 336-337.

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20, bod 32.

¹¹⁴ Zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, ve znění pozdějších předpisů.

hodnoty, na kterých je tento zákon postaven, jsou považovány ochrana lidské důstojnosti a osobní autonomie. Antidiskriminační zákon tak chrání především jednotlivce,¹¹⁵ a nikoliv společnost jako celek.

3.1.1.2 Zásada ochrany lidské důstojnosti

V čl. 1 Listiny je rovněž uvedena zásada ochrany lidské důstojnosti, což představuje hodnotu, která dává záruku, že s člověkem nebude zacházeno odlišně oproti ostatním, a tímto jednáním nebude jakkoli ponížen.¹¹⁶ Klade důraz na vnitřní hodnotu každého jednotlivce a vyzdvihuje výjimečnost lidského života.¹¹⁷

K hodnotě lidské důstojnosti se v několika nálezech vyjádřil Ústavní soud ČR, a to například v nálezu sp. zn. II. ÚS 2268/07 ze dne 29. února 2008: „*Lidská důstojnost jako hodnota je ukotvena v samých základech celého řádu základních práv obsažených v ústavním pořádku. Je s ní spojen nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle anebo zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu.*“¹¹⁸ Lidská důstojnost tak představuje nejvyšší a nejobecnější účel práva a je zapotřebí, aby byla všemi respektována a chráněna.¹¹⁹ Představuje uznání každého jednotlivce jako lidské bytosti.

S ohledem na páry stejného pohlaví se Ústavní soud ČR k lidské důstojnosti vyjádřil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016: „*Rovnost lidí v důstojnosti a právech je základem uznání hodnoty každého člověka, a to bez ohledu na jeho další charakteristiky a užitečnost či prospěšnost pro celek.*“ Z tohoto vyplývá, že každý je hoden ochrany lidské důstojnosti a s nikým nemůže být zacházeno odlišně, tedy jako s pouhým objektem ku prospěchu společnosti. Lidská důstojnost musí být u každého jednotlivce respektována, a to již ze samotného principu, že se jedná o součást člověka.¹²⁰ Z práva na ochranu lidské důstojnosti tak nemohou být vyňaty osoby tvořící pár stejného pohlaví, a to pouze z důvodu, že mají odlišnou sexuální orientaci.

Zakotvení institutu důstojnosti v lidskoprávních dokumentech s sebou přineslo vznik negativního a pozitivního závazku. Pozitivního ve smyslu, že princip rovnosti a lidská

¹¹⁵ BOUČKOVÁ, Pavla. In: BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Ochrana rovnosti v souvislostech antidiskriminačního zákon. Antidiskriminační zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 4.

¹¹⁶ BARTOŇ, Michal. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, s. 74.

¹¹⁷ KÚHN, Zdeněk. In: KÚHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 263.

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2009, sp. zn. II. ÚS 2268/07, bod 43.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07, bod 41.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 45.

důstojnost bude aktivně chráněna před zásahy ze strany státu a třetích subjektů a negativního proto, že stát ani jiná instituce nebude s člověkem zacházet jako s předmětem, a tím jeho důstojnost snižovat.

Domnívám se, že ochrana lidské důstojnosti je pro páry stejného pohlaví stěžejní, neboť z důvodu sexuální orientace mnohdy dochází k diskriminaci, marginalizaci či zneužívání jejich postavení ve společnosti. Je tedy nezbytné, aby i tyto páry měly zajištěnou rovnocennou ochranu jejich práv ve společnosti. Páry stejného pohlaví mají totožné právo na respektování jejich lidské důstojnosti jako všechny jiné páry, neboť se jedná o základní právo náležející všem bez ohledu na pohlaví či sexuální orientaci. Zajištění ochrany lidské důstojnosti představuje předpoklad pro jejich život bez strachu z diskriminace, násilí či porušování jejich práv.

Vyvstává zde otázka, zda je možné považovat neuzákonění práva uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví za porušení čl. 1 Listiny. Jedná se o velice kontroverzní otázku, od které se odvíjí dva rozdílné názory. Jedním z nich jsou zastánci tradičního institutu manželství, kteří trvají na tom, že by se mělo jednat pouze o svazek mezi mužem a ženou, a to s odkazem na historii a tradice ve společnosti. Druhý názor je opačný a přiklání se k tzv. „manželství pro všechny“, a to bez ohledu na pohlaví obou osob.

Dle mého názoru není možné na manželství pohlížet pouze jako na právní závazek, ze kterého následně vznikají další práva a povinnosti. Jedná se o symbol, na jehož základě dochází k oficiálnímu uznání vztahu dvou osob a rovněž stvrzení jejich oboustranné náklonosti. Jedná se o akt, kterým se dvě osoby rozhodly vytvořit pár a chtějí navenek vůči společnosti vystupovat společně.

Jak již bylo uvedeno v první kapitole, za hlavní účel manželství dnes není možné považovat pouze reprodukci dětí, ale rovněž vzájemnou podporu a pomoc obou manželů. Do manželství rovněž vstupují páry, které nemohou mít děti, tudíž jej můžeme považovat za oficiální stvrzení jejich vzájemné lásky. Lásku také není možné dělit na lásku párů heterosexuálních a párů homosexuálních. Nelze tvrdit, že heterosexuální páry mají větší citové pouto než páry homosexuální, neboť všichni jsme lidé a každý prožíváme emoce odlišně, avšak ne z důvodu rozdílné sexuální orientace. Dále je nutno uvést, že každý má právo zvolit si svého partnera, se kterým chce oficiálně tvořit pár, budovat rodinu a navzájem se podporovat. Pokud tedy neumožňujeme párům stejného pohlaví, aby i ony vstoupily do svazku manželského, a to pouze z důvodu jejich sexuální orientace, dopouštíme se tak jednání, kdy společnost na tyto páry pohlíží jako na něco „nenormálního“. Tato

stigmatizace má za následek, že jsou společností odsuzovány a stavěny na jeho okraj. K tomu se vyjádřil rovněž Ústavní soud ČR v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. 6. 2016: „Právě přízmatem lidské důstojnosti jako základní objektivní hodnoty lidství a obniska ostatních základních práv přitom napadené zákonné ustanovení neobstojí. Pokud je totiž založeno na tom, že z určitého práva (byť plynoucího nikoli přímo z ústavního pořádku, nýbrž z práva podústavního) vylučuje určitou skupinu osob jen proto, že se rozhodly uzavřít registrované partnerství, činí z nich de facto osoby „druhého řádu“ a dává jim bezdůvodně určité stigma, které evokuje představu o jejich méněcennosti, zásadní odlišnosti od ostatních (zejména „normálních“) a zejména i o neschopnosti se – oproti osobám jiným – náležitě postarat o děti.“¹²¹

Česká republika se hlásí k historii a tradicím, které zde máme, avšak společnost se mění a s ní i tradice. To, co manželství představovalo v minulosti považujeme dnes již za překonané. Dle mého názoru neumožněním stejnopohlavním párům uzavřít manželství dochází k zásahu do jejich lidské důstojnosti, neboť tím jasně dáváme najevo, že nejsou hodny oficiálního uznání jejich vztahu, a to pouze z důvodu jejich sexuální orientace.

V České republice máme pro páry stejného pohlaví zakotven institut registrovaného partnerství, na jehož základě dochází k oficiálnímu uznání jejich vztahu. Rozsah práv a povinností, které jim však zákon přiznává, není v porovnání s manželstvím totožný. Mezi oběma instituty existují značné rozdíly, které mohou vést k závěrům, že se tyto páry cítí méněcenné.

3.1.2 Rozdíly mezi manžely a registrovanými partnery

Podstatné rozdíly v právní úpravě institutu manželství a registrovaného partnerství nalezneme v oblasti práv majetkových, práv k dětem a v dalších právech a povinnostech. Právní úpravu manželství obsahuje občanský zákoník, oproti tomu právní úpravu registrovaného partnerství nalezneme v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o RP“).

V oblasti majetkových práv mají oba instituty ze zákona přiznána určitá práva a povinnosti, jejichž rozsah se však značně odlišuje. Manželé mají ze zákona podstatně širší rozsah práv a povinností než registrovaní partneři. Dle mého názoru lze za nejdůležitější rozdíl považovat neexistence institutu společného jmění u registrovaných partnerů. Společný majetek a jejich dluhy se řídí právní pravou o spoluvlastnictví v § 1115–1157 občanského zákoníku. Předpokladem pro vznik společného majetku a dluhu u registrovaných partnerů je učinění projevu vůle společně věc (právo) nabyt, či být společně zavázán. V případě

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 46.

manželství je právní úprava odlišná, neboť manželé nabývají společné jmění automaticky v souvislosti se vznikem manželství,¹²² ale jeho vznik lze smlouvou modifikovat. Další rozdíly v majetkových právech lze spatřit v právní úpravě týkající se společného bydlení, tedy právní úpravy nájmu, kdy manželům vzniká společné uzavřením manželství společný nájem. V zákoně o RP však nenalezneme právní úpravu týkající se obvyklého vybavení rodinné domácnosti a rodinného závodu a dle § 3020 občanského zákoníku není možné aplikovat právní úpravu v občanského zákoníku na registrované partnery.

Významné rozdíly v právní úpravě mezi institutem manželství a registrovaným partnerstvím lze spatřit rovněž ve vztahu k dětem. Manželé mají možnost, oproti registrovaným partnerům, stát se společnými osvojiteli dítěte. Rovněž dle § 800 občanského zákoníku může jeden z manželů osvojit dítě druhého manžela. Registrovaní partneři tuto možnost ze zákona nemají, ale mohou se stát tzv. individuálními osvojiteli. Partneři jsou tak vyloučeni z možnosti stát se společnými rodiči dítěte. Obdobná situace nastává s ohledem na institut pěstounství a poručenství.

Další rozdíly je možné spatřit v absenci povinnosti vzájemné úcty, věrnosti a podpory mezi partnery v zákoně o RP. Při vzniku registrovaného partnerství rovněž nedochází ke vzniku švagrovství mezi partnery a jejich příbuznými. Také zákon o důchodovém pojištění přiznává v § 49 vdovecký/vdovský důchod pouze pozůstalému manželovi.

Domnívám se, že výše uvedené rozdíly mezi oběma instituty mají původ ve zcela nedostatečné právní úpravě institutu registrovaného partnerství, a dále v nedůslednosti zákonodárce při promítnutí právní úpravy v rámci celého právního řádu. Dle důvodové zprávy k zákonu o RP má být účelem registrovaného partnerství vytvoření určité formy svazku pro páry stejného pohlaví, který by jim rovněž přiznával a chránil jejich práva.¹²³ Domnívám se, že tento účel není naplněn, neboť rozsah jejich práv je oproti institutu manželství dosti omezený. Je nesporné, že přijetí právní úpravy registrovaného partnerství je ovlivněno tehdejší společností, avšak i s ohledem na dnešní dobu je jeho promítnutí do zbytku právního řádu zcela nedostatečné.

Rozdílů mezi manžely a registrovanými partnery existuje celá řada, zde jsem uvedla pouze ty, které považuji za nejpodstatnější. Je tedy zřejmé, že registrovaní partneři jsou

¹²² PSUTKA, Jindřich. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 158.

¹²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. obecná část, s. 11.

v rozsahu svých práv značně omezení a dle mého názoru mnohdy diskriminování z důvodu jejich sexuální orientace. Otázkou je, zda by v případě, kdyby zákonodárce přiznal stejný rozsah práv a povinností, která náleží manželům, rovněž registrovaným partnerům a při zachování existence institutu registrovaného partnerství vedle manželství, stále mohla být právní úprava registrovaného partnerství považována za diskriminační. V této otázce zcela souhlasím s názorem Ústavního soudu Rakouska, jehož nález je blíže rozebrán v kapitole 6.2.

3.1.3 Článek 10 odst. 2 a článek 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

Právo na ochranu rodinného a soukromého života nalezneme v čl. 10 odst. 2 Listiny. I přesto, že termín rodinný a soukromý život nalezneme v několika právních předpisech České republiky, legální definice však absentuje.

ESLP se ve svých rozhodnutích také několikrát vyjádřil k právu na ochranu rodinného a soukromého života. V rozhodnutí *Marckx proti Belgii* uvedl, že termín rodinný život předpokládá existenci rodiny. Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.1.2, ESLP v rozhodnutí *Schalk a Kopf proti Rakousku* uvedl, že i vztah mezi dvěma osobami stejného pohlaví je možné podřadit pod pojem rodinný život.¹²⁴

Lze tedy uzavřít, že pod ochranu rodinného života náleží vztahy založené manželstvím, partnerský vztah mezi mužem a ženou, a dále vztahy mezi páry stejného pohlaví, které sdílejí jednu domácnost.¹²⁵ Právo na ochranu rodinného života můžeme definovat jako veřejný zájem nad udržováním vztahů vzniklých na základě sociálních či citových vazbách.¹²⁶ Proto právo na ochranu rodinného a soukromého života náleží každému jednotlivci, a to bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o pár opačného či stejného pohlaví.

V souvislosti s právem na ochranu rodinného života, je vhodné zmínit čl. 32 odst. 1 Listiny, který obsahuje právo na ochranu rodiny a rodičovství. Rodina v českém právním řádu rovněž nemá legální definici, avšak s ohledem na § 775 a § 776 občanského zákoníku lze dojít k závěru, že právní úprava České republiky je založena na tradičním modelu rodiny, který předpokládá matku a otce, tedy osoby opačného pohlaví. Tradiční pojetí rodiny je: „soužití v manželství žijícího muže a ženy a v manželství narozeného dítěte / dětí. Z takové definice pak implicitně plyne i definice rodiče, kterým v souladu s tímto pojetím rodiny může být pouze jedinec, který

¹²⁴ Rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 6. 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, bod 95.

¹²⁵ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. In: WAGNEROVA, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, s. 659.

¹²⁶ Tamtéž.

se rozhodne žít v páru s osobou opačného pohlaví a tuto svou volbu právně stvrdí aktem uzavření manželství. Tím jsou striktně vzato z tradičního rodičovství vyloučení jedinci s přiznanou homosexuální orientací, ti, kdo se rozhodnou pro „single“ život, a ti, kdo žijí v páru, ale nechtějí uzavřít manželství“.¹²⁷

Dle mého názoru je v dnešní době zapotřebí pojem rodiny vykládat odlišně, neboť tradiční pojetí považuji v České republice za již překonané. Jak již bylo uvedeno v první kapitole této práce, v minulosti bylo manželství a obdobně rodina chápána jako institut skládající se převážně z osob opačného pohlaví v podobě matky a otce. Dnešní společnost však rozeznává i jiné podoby rodiny, mezi které náleží rodiče a děti narozené v manželství či mimo něj, rodiče a děti, které nebyly počaty přirozenou cestou, ale v souvislosti s poznatky a možnostmi moderní medicíny. Rovněž je možné za rodinu považovat takové společenství, které je tvořeno rodiči a dětmi, kdy došlo ke vzniku příbuzenského vztahu na základě osvojení. V neposlední řadě je zapotřebí zmínit, že za rodinu považujeme i rodinu bezdětnou. Z tohoto důvodu se domnívám, že vykládat pojem rodiny v jejím tradičním pojetí by bylo, s ohledem na dnešní společenské poměry, neadekvátní. Pojem rodina je nutno vykládat extenzivně, a to s ohledem na její možné modifikace výše uvedené.

Rodinu mohou rovněž tvořit páry stejného pohlaví. Bylo by to v rozporu s principem rovnosti, kdyby páry stejného pohlaví nemohly být považovány za rodinu, a to pouze pro jejich sexuální orientaci. Není proto vhodné, aby ochranu požívala pouze rodina v tradičním pojetí. Ke vzniku rodiny není zapotřebí pokrevního pouta či uzavření manželství. K jejímu vzniku může dojít i na základě citových vazeb bez zapotřebí jakéhokoliv oficiálního aktu.

Je zde třeba zmínit, že společnost v České republice však existenci stejnopohlavních párů a jejich rodiny nepopírá. Taktéž Ústavní soud ČR v nálezu sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. června 2017 souhlasil se závěry ESLP a taktéž konstatoval, že rodinu může rovněž tvořit pár stejného pohlaví.¹²⁸ Platná právní úprava těmto párům, ve srovnání s manželstvím, nepřiznává stejný rozsah práv, co se týče rodiny a rodičovství, a to z důvodu, že stejnopohlavní páry nemohou, dle platné právní úpravy, uzavřít takové manželství a být v postavení manželů.

Občanský zákoník v § 964 odst. 1 výslovně uvádí, že „*dítě může být svěřeno do společné péstounské péče společným péstounům, pokud jsou manželé*“. Důvodová zpráva zde opět odkazuje na tradiční pojetí rodiny a zcela opomíjí změny ve společnosti, kdy tak zcela vylučuje

¹²⁷ GROCHOVÁ, Martina. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, 2018, roč. 2018, č. 3, s. 26-40.

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod. 23-25.

stejnopohlavním párům společné pěstounství.¹²⁹ Obdobně je koncipována právní úprava institutu osvojení, kdy § 800 odst. 1 občanského zákoníku uvádí, že osvojitelem mohou být manželé společně, jeden z manželů, anebo se osvojitelem může výjimečně stát i jiná osoba. Společné osvojení však párům stejného pohlaví není umožněno. Zákon jej povoluje pouze manželům, a tudíž i zde dochází k vyloučení párů stejného pohlaví z možnosti založení rodiny. Odepření práva mít a vychovávat dítě na základě předsudků ve společnosti, či nějaké možnosti negativního vlivu na dítě, který hrozí i u páru v manželství, považují za nedostatečný důvod pro omezení jejich základního práva na rodinu a rodinný život.

3.1.4 Dílčí závěr

Současná platná právní úprava v České republice nezaručuje právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví. Uzavřít manželství je umožněno pouze párům opačného pohlaví, tedy jednomu muži a jedné ženě. Párům stejného pohlaví je však umožněno vstoupit do registrovaného partnerství, což je institut, který slouží k oficiálnímu uznání jejich vztahu. Nutno zdůraznit, že se nejedná o obdobu manželství. Manželství s sebou přináší nová práva a povinnosti, která registrovaným partnerům ze zákona nenáleží. Je tedy zcela nepochybné, že tyto páry nemají zcela totožný rozsah práv jako páry, které vstoupily do manželství.

Jelikož páry stejného pohlaví nemohou vstoupit do svazku manželského, nemohou nabýt práva a povinnosti, které vznikají manželům ex lege. Párům stejného pohlaví tak není umožněno společné osvojení dítěte, společná pěstounská péče, nevzniká jim společné jmění manželů. Dále nemají nárok na výběr příjmení, které budou společně užívat, nemají právo na vdovský/vdovecký důchod a další.

Listina je lidskoprávním katalogem, který je založen na koncepci rovnosti v důstojnosti a právech. S ohledem na skutečnost, že páry stejného pohlaví nemohou vstoupit do svazku manželského, ocitají se v postavení, kdy si nejsou rovny s páry, které uzavřely manželství. Tím dochází k situaci, kdy se považují za méněcenné a nehodné ochrany jejich vztahu.

Listina mezi základní lidská práva řadí právo na rodinu a rodinný život. Jak vyslovil ESLP a rovněž Ústavní soud ČR, páry stejného pohlaví náleží pod ochranu tohoto práva. Páry stejného pohlaví však nemohou mít děti přirozenou cestou. Nezbyvá jim tedy nic jiného než využít právní instituty, na jejichž základě by mohly rodinu takto založit. Občanský zákoník však výslovně vylučuje možnost společného osvojení či společného pěstounství. Proto se domnívám, že i přes to, že judikatura dovozuje právo na rodinu i stejnopohlavním

¹²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, obecná část, s. 248.

párům, jeho realizace, s ohledem na nemožnost uzavřít manželství, je značně ztížena. Stejnopohlavní páry tak nedosahují stejné ochrany jejich základních lidských práv jako páry nacházející se v manželství.

Závěrem lze shrnout, že ústavněprávní předpisy České republiky neobsahují ustanovení, ze kterého by vyplývalo právo uzavřít manželství také pro páry stejného pohlaví. V Listině rovněž nenalezneme zakotvenou povinnost, která by státu přikazovala přijmout právní úpravu, která by umožnila tzv. manželství pro všechny. Listina je lidskoprávním katalogem, který se výslovně k institutu manželství nikterak nevyjadřuje. Neurčuje, zda má být umožněn mezi osobami stejného či opačného pohlaví, ale právní úpravu ponechává na vůli zákonodárce. Mnohé snahy o zakotvení stejnopohlavního manželství skončily neúspěchem, kdy zákonodárce stále preferuje tradiční pojetí manželství mezi mužem a ženou. Právo stejnopohlavních párů uzavřít manželství rovněž není možné dovodit ani z jiného ustanovení v Listině. Na základě výše uvedených důvodů nelze dojít k závěru, že by jejich právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví bylo ústavně garantováno.

4 Komparace se zahraniční právní úpravou

V této kapitole se zaměřím na porovnání institutu manželství pro páry stejného pohlaví v české právní úpravě s právní úpravou v zahraničí. Účelem je vymezit jednotlivé rozdíly v právních rádech dané země oproti České republice, a dále se zaměřit na důvody, které vedly k přijetí či odmítnutí právní úpravy umožňující vstup do svazku manželského rovněž pro páry stejného pohlaví.

4.1 Právní úprava manželství stejnopohlavních párů ve Francii

Francie má obdobně jako Česká republika institut manželství zakotven v občanském zákoníku, který se nazývá Code civil des Français (CC – code civil). Až donedávna byly páry stejného pohlaví z práva uzavřít manželství vyloučeny, přičemž se o legalizaci sňatků párů stejného pohlaví již dříve hovořilo, a to v souvislosti s prezidentskými volbami v roce 2007.

Změna v právní úpravě však přišla spolu s kandidátem na francouzského prezidenta, François Hollandem, který již dříve vyjádřil, že manželství pro páry stejného pohlaví bude podporovat a rovněž toto zařadil na svůj předvolební program.

Poté, co se F. Holland stal prezidentem, přislíbil přijetí zákona, který umožní manželství pro stejnopohlavní páry. V roce 2013 byla ve Francii přijata novela občanského zákoníku, a to zákonem č. 2013-404 ze dne 17. května 2013, která zrovnoprávnila páry opačného a stejného pohlaví. Od 18. května 2013 má právo vstoupit do svazku manželského, kromě muže a ženy, také pár stejného pohlaví. Do té doby umožňovala francouzská právní úprava pro stejnopohlavní páry pouze občanský pakt solidarity (PACS) a konkubinát. Občanský pakt solidarity je určitou obdobou institutu registrovaného partnerství, který se však oproti české podobě odlišuje. Jedná se o institut založený na smluvním základě, který mezi sebou uzavírají dvě osoby, a to bez ohledu na jejich pohlaví. Tento institut sloužil převážně k úpravě majetkových poměrů mezi partnery.

Francie se novelou přijatou v roce 2013 stala zemí, která umožňuje tzv. manželství pro všechny, a to bez ohledu na pohlaví obou partnerů. Code civil ve svém čl. 143 uvádí: „*Le mariage est contracté par deux personnes de sexe différent ou de même sexe*“, neboli manželství mohou uzavřít dvě osoby různého či stejného pohlaví.

Novela neměla změnit nastavený systém manželství, jenž do té doby ve Francii existoval. Došlo tím k rozšíření tohoto institutu i na páry stejného pohlaví. Účelem bylo

dosáhnout rovnosti mezi páry opačného a stejného pohlaví, a tím jim zajistit rovná práva.¹³⁰ Novela s sebou přinesla také další změny v podobě umožnění párům stejného pohlaví individuální či společnou adopci a možnost přijetí společného příjmení.

4.1.1 Dílčí závěr

Právní úprava manželství se v České republice oproti Francii velice výrazně odlišuje. Česká republika má rovněž jako Francie institut manželství zakotven v občanském zákoníku, avšak uzavřít manželství umožňuje výhradně dvěma osobám opačného pohlaví. Ze shora zmíněného lze zjistit, že Francie v roce 2013 přijala novelu, která rovněž umožňuje párům stejného pohlaví uzavřít manželství. Důvodem pro novelu byla změna postoje ve společnosti, která vyžadovala zrovnoprávnění těchto párů s ohledem na dodržení zásady rovnosti.

Česká republika umožňuje párům stejného pohlaví vstup do registrovaného partnerství, které však nezaručuje stejný rozsah práv a povinností, jenž mají manželé mezi sebou navzájem. Francie oproti tomu upravuje institut občanský pakt solidarity a konkubinát, který v české právní úpravě nenalezneme. Občanský pakt solidarity je především majetkovou smlouvou, na jejímž základě nedochází ke změně osobního statusu. Dále se zde nevyžaduje slib vzájemné věrnosti, pomoci a opory mezi partnery. Rovněž na jeho základě nedochází ke vzniku příbuzenství a ani nedochází ke vzniku intestátní dědické posloupnosti. Jeho účelem je pouze uveřejnit majetkové uspořádání mezi dvěma osobami. Oproti tomu institut registrovaného partnerství v České republice představuje trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, na jehož dochází ke změně statusového poměru. Registrovaní partneři mají stejná práva a povinnosti, a dále mají vzájemnou výživovací povinnosti.

Závěrem lze uvést, že právní úprava manželství je ve Francii zásadně liberálnější, neboť umožňuje tzv. manželství pro všechny bez ohledu na pohlaví obou partnerů. Česká republika je v tomto ohledu dosti konzervativní, a i přes mnohé pokusy o legalizaci stejnopohlavního manželství, k tomu nedošlo. Naopak stále upřednostňuje model tradiční rodiny, což vedlo k předložení ústavní novely, která má ústavněprávně zakotvit, že manželství je svazek pouze mezi mužem a ženou. Česká republika se v tomto ohledu přiklání k tradičnímu chápání

¹³⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 2013-404, 2012, str. 22. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/contenu/Media/Files/autour-de-la-loi/legislatif-et-reglementaire/etudes-d-impact-des-lois/ei_art_39_2012/ei_mariage_meme_sexe_cm_7.11.2012.pdf.pdf.

manželství, a to jako svazku mezi dvěma osobami opačného pohlaví s ohledem na historii tohoto institutu.

Francie se k přijaté novele v důvodové zprávě vyjadřuje k zásadě rovnosti, kdy za jedinou možnost k jejímu dodržení považuje zrovnoprávnění těchto párů. Česká republika tento argument prozatím ve svých důvodových zprávách opomíjí a odvolává se na tradice, kulturu a postoj společnosti, která na takový krok není prozatím připravena.

4.2 Právní úprava manželství stejnopohlavních párů v Rakousku

Rakousko náleží obdobně jako Francie mezi státy, které uzákonily manželství stejnopohlavních párů. Oproti Francii se v Rakousku lišil způsob jeho přijetí, kterým bylo rozhodnutí rakouského ústavního soudu (Verfassungsgerichtshof).

Rakousko v roce 2010 přijalo do své právní úpravy institut registrovaného partnerství. Rozsah práv a povinností registrovaných partnerů byl však neustále rozšiřován. Na základě rozhodnutí rakouského Ústavního soudu z roku 2014 bylo párům stejného pohlaví přiznáno právo stát se rodiči na základě adopce či prostřednictvím umělého oplodnění.¹³¹ Registrované partnerství tak mělo s postupem času obdobný rozsah práv jako manželství, přičemž se lišilo pouze např. ve věku, který umožňuje jeho uzavření, kdy manželství bylo umožněno uzavřít až po dovršení osmnáctého roku věku (zletilosti) a v určitých případech i po dovršení šestnáctého roku. Registrované partnerství však bylo umožněno pouze osobám, které dosáhly plné zletilosti.

Obecný zákoník občanský (ABGB), v § 44 uváděl: „*Rodinné poměry zakládají se smlouvou manželskou. V manželské smlouvě dvě osoby různého pohlaví projevují podle zákona svoji vůli, že budou žít v nerozlučném společenství, děti ploditi, je vychovávat i poskytovat si vzájemnou pomoc.*“¹³² Dle rakouského občanského zákoníku tak bylo umožněno vstoupit do svazku manželského pouze osobám opačného pohlaví, které projeví vůli do něj vstoupit, vychovávat děti a podporovat se. Tento zákoník platil až do konce roku 2018.

Na základě rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 4. prosince 2017¹³³ došlo ke zrušení některých ustanovení rakouského občanského zákoníku a rovněž ustanovení zákona

¹³¹ DEIXLER-HUBNER, A. Öffnung der Ehe für gleichgeschlechtliche Paare in Österreich ab 1. 1. 2019. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, KORNEL, Martin, VALDHANS, Jiří (eds). *Dny práva 2018 – Days of Law 2018. Part I. – Marriage for all?* [online]. Brno: Masaryk University Press, 2019, s. 50 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <http://dnyprava.law.muni.cz/dokumenty/48690>.

¹³² Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, § 44

¹³³ Rozsudek Ústavního soudního dvora ze dne 4. prosince 2017, sp. zn. G 258-259/2017-9. Dostupné z: https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_Entscheidung_G_258-2017_ua_Ehe_gleichgeschlechtl_Paare.pdf.

o registrovaném partnerství. Došlo ke zrušení ustanovení upravující institut manželství a institut registrovaného partnerství, a to z důvodu, že se jedná o diskriminaci založenou na sexuální orientaci.

Dle Ústavního soudu se totiž jednalo o instituty obdobného charakteru: „*Manželství a registrované partnerství mají tedy společné to, že vytvářejí právní rámec pro rovnoprávné soužití párů tím, že institucionalizují stabilní svazky určené na delší dobu.*“¹³⁴ Při přijetí právní úpravy registrovaného partnerství se zákonodárce rozhodl pro model, který odlišuje manželství a registrované partnerství. Tak tomu bylo především ze společenských důvodů a tradičního chápání manželství v Rakousku. S ohledem na právní vývoj došlo k posunu, kdy právní úprava umožňuje, aby páry stejného pohlaví společně adoptovaly děti, či využili lékařské metody asistované reprodukce.¹³⁵ S ohledem na tuto skutečnost se na páry stejného pohlaví vztahuje právní úprava rodičovství.

Dle Ústavního soudu již nebylo možné, aby oba dva instituty nadále existovaly vedle sebe, neboť: „*Oddělením manželství a registrovaného partnerství, a tedy i párů opačného a stejného pohlaví za současného právního stavu stanovením různých institutů pro státní uznání jejich svazku - i když právní důsledky jsou v podstatě stejné - se v různých životních konstelacích viditelně projevuje, že ačkoli jsou registrované partnerství a manželství srovnatelné, pokud jde o právní vztah a právní důsledky, tyto instituty pokrývají ve své podstatě nerovné svazky.*“¹³⁶ Ústavní soud tím uvedl, že registrovaného partnerství je ve svém důsledku jistou obdobou manželství, neboť oba instituty ukládají stejná práva a povinnosti. Existence obou institutů stojících vedle sebe má za následek, že osoby se stejnou sexuální orientací si nejsou rovny s osobami s odlišnou sexuální orientací a mnohdy dochází k tomu, že svůj status uvádí v situacích, kde by sexuální orientace neměla mít žádný význam.¹³⁷ Ústavní soud uzavřel, že: „*Rozdělení právních vztahů na dva různé právní instituty tak porušuje základem zásady rovnosti diskriminovat osoby na základě osobních vlastností, jako je v tomto případě sexuální orientace.*“¹³⁸

Na základě rozhodnutí rakouského Ústavního soudu se zákonodárce rozhodl, že právo uzavřít manželství umožní všem osobám bez ohledu na pohlaví.¹³⁹

¹³⁴ Tamtéž, s. 9, bod 2.1.

¹³⁵ Tamtéž, s. 10, bod 2.1.

¹³⁶ Tamtéž, s. 11, bod 2.4.

¹³⁷ Tamtéž, s. 12, bod 2.5.

¹³⁸ Tamtéž, s. 12, bod 2.6.

¹³⁹ DEIXLER-HUBNER, A. Öffnung der Ehe für gleichgeschlechtliche Paare in Österreich ab 1. 1. 2019. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, KORNEL, Martin, VALDHANS, Jiří (eds). *Dny práva 2018 – Days of Law 2018. Part I. – Marriage for all?* [online]. Brno: Masaryk University Press, 2019, s. 49, 51-55 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <http://dnyprava.law.muni.cz/dokumenty/48690>.

4.2.1 Dílčí závěr

Rakousko přijalo právní úpravu manželství na základě závěru Ústavního soudu, který vyjádřil v rozhodnutí z roku 2017. Bylo v něm uvedeno, že dosavadní právní úprava manželství je diskriminační z důvodu sexuální orientace. Proto došlo ke změně v podobě přijetí nového znění, na jehož základě je nyní umožněno každému vstoupit do svazku manželského, a to bez ohledu na pohlaví.

Domnívám se, že Česká republika oproti Rakousku zaujímá k právu uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví zdrženlivý přístup. Právní úprava i nadále zůstává konzervativní a dává přednost tradičnímu pojetí manželství.

4.3 Právní úprava manželství stejnopohlavních párů v Polsku

Polská republika, oproti výše uvedeným státům, zastává zcela opačný postoj, co se týče legalizace vztahu stejnopohlavních párů. Polsko je zemí s katolickou vírou, která odmítá homosexualitu a považuje ji za jakousi morální nemoc,¹⁴⁰ avšak není považována za trestný čin.

Právní úprava týkající se práv stejnopohlavních párů je v Polsku dosti omezená. V právním řádu nenalezneme nic jako institut registrovaného partnerství. Co se týče manželství, tak Ústava Polské republiky v čl. 18 uvádí, že manželství je svazkem mezi mužem a ženou a obdobně jako rodina, mateřství a rodičovství podléhají pod ochranu Polské republiky. Ze znění čl. 18 jednoznačně vyplývá, že manželství mezi osobami stejného pohlaví je považováno za protiústavní. Právní úprava v Polsku tak párům stejného pohlaví neumožňuje uzavřít manželství ani vstoupit do registrovaného partnerství, neboť jej neupravuje. Nezakazuje však jejich společné soužití, a to z důvodu, aby nedošlo k úplné diskriminaci, která je výslovně v čl. 32 Ústavy Polské republiky zakázána.

4.3.1 Dílčí závěr

Polsko je tak státem, který se oproti České republice odlišuje ve striktnímu přístupu k legalizaci párů stejného pohlaví. Jedním z důvodů, je dle mého názoru, jejich katolické náboženství, které se k homosexualitě a obecně soužití dvou osob stejného pohlaví staví dosti odmítavě. Soužití párů stejného pohlaví není v Polsku nikterak zakázáno, avšak platná

¹⁴⁰ FRANCOEUR, Robert T., NOONAN, Raymond J. *The Continuum complete international encyclopedia of sexualit.* United States of America: The Continuum International, [online], 2004, s. 846 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&dr=&id=dcij1-F3fYC&oi=fnd&pg=PR5&dq=The+Continuum+complete+international+encyclopedia+of+sexualit.+2004&ots=NuFCTu0dST&sig=PfMZ1B8_gPnrycn9gGmNH6PTKew&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Continuum%20complete%20international%20encyclopedia%20of%20sexualit.%202004&f=false.

právní úprava jim nepřiznává žádná práva, jenž ze zákona náleží manželům. S ohledem na skutečnost, že Polská republika je katolického vyznání, mám za to, že ani v blízké budoucnosti nebude právní úprava pro stejnopohlavní páry v této zemi nikterak přívětivá. Oproti tomu Česká republika není stát založený na jednom převažujícím náboženském vyznání, a dle mého názoru je právě toto jedním z důvodů, který nám umožňuje změnu a vývoj ve společnosti. Česká republika také, oproti Polské republice, upravuje institut registrovaného partnerství, který přiznává stejnopohlavním párům určitá práva a povinnosti, a tím uznává jejich vztah jako oficiální.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zabývat se právní úpravou institutu manželství a zjistit, zda se jedná o základní lidské právo, které náleží všem, a to bez ohledu na pohlaví u partnera. Právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví v právním řádu České republiky nenalezneme. Argumentem jsou zpravidla historické důvody, které brání zákonodárci v jeho legalizaci pro osoby stejného pohlaví. Historickým účelem manželství byla primárně reprodukce společnosti. Manželství bylo uzavíráno formou dohody, která měla přinést další generace rodině, a tím udržet rod. Dnešní význam manželství je poměrně odlišný. K jeho uzavření nedochází převážně z důvodu reprodukce, ale zpravidla z důvodu vyjádření náklonnosti vůči druhé osobě. Nejedná se o prostředek, který slouží státu k uspokojování jeho potřeb ve společnosti, ale o institut, který vede k naplnění cílů toho samotného jednotlivce. Z tohoto důvodu zákonodárce přidal do zákona další účel, kterým je vzájemná podpora a pomoc obou manželů.

V roce 2018 došlo k první významné aktivitě na půdě poslanecké sněmovny, kdy došlo k předložení novely, na jejímž základě mělo dojít ke změně v občanském zákoníku. Mělo dojít k legalizaci manželství rovněž pro páry stejného pohlaví, avšak ke zdárnému konci novela nedošla z důvodu podzimních voleb v roce 2021. Jednalo se však o novelu, která měla nastavit rovnost mezi všemi páry v České republice. Oproti tomu v roce 2022 byla předložena ústavní novela, kterou má dojít k vložení nového článku do Listiny základních práv a svobod, který by jasně stanovil, že manželství je svazek muže a ženy. V případě, kdyby došlo k jejímu přijetí, byly by páry stejného pohlaví zcela vyloučeny z jakékoliv možnosti jeho uzavření. Vláda ČR k tomu zaujala negativní stanovisko, avšak uvedla, že Listina základních práv a svobod je lidskoprávní katalog, který byl formulován tak, aby byl stabilní a dlouhodobý a jeho účelem není definování soukromoprávních institutů. Tato úloha tak patří zákonodárci. Výsledek ústavní novely však není v době odevzdání diplomové práce znám.

V dnešní době se stále více diskutuje o rovnosti v právech a povinnostech. Vznikají stále nové organizace, které brojí za práva homosexuálních párů, a z důvodu, že se domnívají, že si nejsou rovny s páry heterosexuálními. Je tedy nezbytné odpovědět na otázku, zda lze právo uzavřít manželství považovat za základní lidské právo.

V Listině nenalezneme ustanovení, které by výslovně uvádělo, komu náleží právo uzavřít manželství. Bylo nezbytné zkoumat, zda není možné právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví odvodit z jiného ústavně zaručeného práva v Listině. Mezi tato ustanovení patřil čl. 1, kde je vyjádřena zásada svobody, rovnosti a důstojnosti. Dále čl. 3,

kde je zakotven zákaz diskriminace, čl. 10 s ohledem na právo na soukromý a rodinný život a čl. 32, kde je zakotveno právo na rodinu. Po podrobné analýze těchto ustanovení však lze mít za to, že z žádného z výše uvedených článků nelze dojít k závěru, že by toto právo bylo garantováno, natož i pro páry stejného pohlaví.

Právo uzavřít manželství nalezneme výslovně zakotvené v mezinárodních lidskoprávních dokumentech, kdy např. Úmluva výslovně uvádí, že ženy a muži mohou uzavřít manželství. S ohledem na rok přijetí Úmluvy bylo nezbytné, aby ESLP tento článek znovu interpretoval, neboť s ohledem na dnešní dobu nebylo zcela jednoznačné, zda se tím myslí pouze jeden muž a jedna žena, nebo také dvě ženy či dva muži. ESLP tak v rozhodnutí *Schalk a Kopf proti Rakousku* uvedl, že právo uzavřít manželství Úmluva garantuje rovněž párům stejného pohlaví, avšak pod podmínkou, že je zakotveno ve vnitrostátní právní úpravě daného státu. Jelikož Česká republika neumožňuje párům stejného pohlaví vstoupit do svazku manželského, nemohou se jej prostřednictvím Úmluvy domáhat.

S ohledem na tyto skutečnosti nelze dojít k závěru, že by právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví bylo považováno za základní lidské právo, které by bylo možné dovodit z ustanovení Listiny. Páry stejného pohlaví mohou vstoupit do registrovaného partnerství. Právní úprava registrovaného partnerství byla přijata za účelem, poskytnutí dostatečné ochrany právům stejnopohlavních párů. Právní úprava je však zcela nedostatečná, neboť nevěnuje dostatečnou pozornost na vymezení práv a povinností mezi registrovanými partnery, a taktéž je zapotřebí zdůraznit, že nebyla dostatečně promítnuta do celého právního řádu.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- *Bible, překlad 21. století*. 1. vydání Praha: Biblion, 2009, 1810 s.
- KLABOUCH, Jirí. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, 281 s.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 768 s.
- KOSAŘ, David. a kol. *Ústavní právo. Casebook*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 636 s.
- NIEDERLE, Lubor, SATURNÍK, Theodor. *O právu soukromém u Slovanů v dobách starších. Slovanské starožitnosti. Díl II., Sv. 2, oddíl kulturní*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1934, 211 s.
- NOVÁK, Tomáš, HARGAŠOVÁ, Marta. *Předmanželské poradenství*. Praha: Grada, 2007, 138 s.
- PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. Praha: Linde, 2004, 536 s.
- PETRUSEK, Miroslav a kol. *Velký sociologický slovník, Sv. 1. A – O*. Praha: Karolinum, 1996, 747 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, 336 s.

Komentář

- BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Ochrana rovnosti v souvislostech antidiskriminačního zákon. Antidiskriminační zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, 544 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milena a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.
- HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, 1451 s.
- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s.
- KÜHN, Zdeněk a kol. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 1664 s.
- WAGNEROVA, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, 931 s.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07
- Nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16
- Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15

Zahraniční judikatura

- rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 12. 1999, *Salgueiro da Silva proti Portugalsku*, č. 33290/96
- rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 5. 2001, *Mata Estevez proti Španělsku*, č. 56501/00.
- rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 7. 2003, *Karner proti Rakousku*, č. 40016/98
- rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 4. 2008, *Burden proti Spojenému království*, č. 13378/05
- rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 11. 2008, *Courten proti Spojenému království*, č. 4479/06
- rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 6. 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04
- rozsudek čtvrtého senátu ESLP ze dne 5. 1. 2010, *Frasiek proti Polsku*, č. 22933/02
- rozsudek čtvrtého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 11. 2012, *H proti Finsku*, č. 37359/09
- rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 10. 2013, *Vallianatos a ostatní proti Řecku*, č. 29381/09 a 32684/09
- rozsudek prvního senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 12. 2017, *Orlandi a ostatní proti Itálii*, č. 26431/12, 26742/12, 44057/12 a 60088/12.
- rozhodnutí Komise pro lidská práva ze dne 3. 5. 1983, *X a Y proti Spojenému království*, č. 9369/81
- rozhodnutí Nového Zélandu ze dne 17. června 2002, *Juliet Joslin a ostatní proti Novému Zélandu*, Communication No. 902/1999, U.N. Doc. A/57/40 at 214.
- rozsudek Ústavního soudního dvora ze dne 4. prosince 2017, sp. zn. G 258-259/2017-9

Právní předpisy, důvodové zprávy, sněmovní tisk

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský
- Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku, preambule.
- Usnesení vlády č. 705/2022 ze dne 24. srpna 2022. Dostupné z: <https://odok.cz/portal/veklep/material/ALBSCGVA4TPP/>.
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, preambule.
- Zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Důvodová zpráva k zákonu č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 2013-404. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/contenu/Media/Files/autour-de-la-loi/legislatif-et-reglementaire/etudes-d-impact-des-lois/ei_art_39_2012/ei_mariage_meme_sexe_cm_7.11.2012.pdf.pdf.
- Sněmovní tisk 201/0. Novela zákona – občanský zákoník, Návrh zákona včetně důvodové zprávy.
- Sněmovní tisk 276/0. Návrh ústavního zákona – Listina základních práv a svobod včetně důvodové zprávy.

Mezinárodní smlouvy

- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- Listina základních práv Evropské unie, Úřední věstník Evropské unie C 303 ze dne 14. 12. 2007, č. 2007/C 303/01. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1395659433329&uri=CELEX:12007P>
- Vyhláška č. 120/1976 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zahraniční zdroje

- COONTZ, Stephanie. *Marriage, a History: How Love Conquered Marriage*. Reprint. Penguin, 2006, The real Traditional Marriage. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=aH-MWT3Gtb0C&pg=PT15&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false.
- FRANCOEUR, Robert T., NOONAN, Raymond J. *The Continuum complete international encyclopedia of sexualit*. United States of America: The Continuum International, [online], 2004, 1440 s. [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=dcij1-F3fYC&oi=fnd&pg=PR5&dq=The+Continuum+complete+international+encyclopedia+of+sexualit.+2004&ots=NuFCTu0dST&sig=PfMZ1B8_gPnrycn9gGmNH6PTKew&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Continuum%20complete%20international%20encyclopedia%20of%20sexualit.%202004&f=false
- GLENDON, Marry Ann. *The Transformation of Family Law: State, Law, and Family in the Unites States and Western Europe*. University of Chicago Press, 1996, 336 s. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/T/bo3645730.html>.
- KINDREGAN, Charles. Religion, Polygamy, and Non-Traditional Families: Disparate Views on the Evolution of Marriage in History and in the Debate Ove Same-Sex Unions. *Suffolk University Law Review* [online], 2017, č. 41, 31 s. [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1000270.
- MERIN, Yuval. *Equality for same-sex couples: the legal recognition of gay partnership in Europe and the United States*. Chicago: University of Chicago Press, 2002, 397 s. Dostupné z: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/E/bo3631567.html>.
- TONER, Helen. Migration Rights and Same-sex Couples in EU Law: A Case Study. In: BOELE-WOELKI, European perspectives. Fully rev. 2nd ed. Cambridge: Intersentia, 2012. 309 s. Dostupné z: https://assets.budh.nl/open_access/fenr/boeken/legal_recognition_same_sex_relationships_europe.pdf

Internetové zdroje

- PEJCHALOVÁ GRÜNVALDOVÁ, Vladimíra. K otázce uznání a ochraně sňatků osob stejného pohlaví. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 3, s. 58. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/evropsky-soud-pro-lidska-prava-k-otazce-uznani-a-ochrane-snatku-osob-stejneho-pohlavi?browser=mobi>.

- ČTK. *K ochraně manželství jako svazku muže a ženy se ministerstva stává rozdílně*. [online]. advokatnidenik.cz, 18. srpna 2022 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/08/18/k-ochrane-manzelstvi-jako-svazku-muze-a-zeny-se-ministerstva-stavi-rozdilne/>

Odborný časopis

- GROCHOVÁ, Martina. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*, 2018, roč. 2018, č. 3, 26-40 s.
- KOZUBÍK, Jan, WINTR, Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*, 2016, č. 5, 34-47 s.

Ostatní zdroje

- DEIXLER-HUBNER, A. Öffnung der Ehe für gleichgeschlechtliche Paare in Österreich ab 1. 1. 2019. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, KORNEL, Martin, VALDHANS, Jiří (eds). *Dny práva 2018 – Days of Law 2018. Part I. – Marriage for all?* [online]. Brno: Masaryk University Press, 2019, 195 s. [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: <http://dnyprava.law.muni.cz/dokumenty/48690>.
- TRACHTOVÁ, Zdeňka. *Novela už dva roky leží ve sněmovně. Sňatky gayů a leseb štěpí většinu stran* [online]. Irozhlas.cz, 13. června 2020 [cit. 25. dubna 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/registrovane-partnerstvi-manzelstvi-pro-lesby-gaye-novela-obcanskeho-zakoniku_2006131757_ban.

Abstrakt

Diplomová práce na téma Právo uzavřít manželství pro páry stejného pohlaví jako ústavně zaručené právo se zabývá podrobnou analýzou institutu manželství v Českém právním řádu. Práce je rozdělena do čtyř kapitol, kdy v první dochází k vymezení pojmu manželství a jeho stručné historie. Druhá kapitola se zabývá zakotvením manželství v lidskoprávních dokumentech, a dále judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Třetí kapitola je zaměřena na ústavněprávní ochranu, a to konkrétně na zásadu rovnosti, svobody a důstojnosti, právo na soukromý a rodinný život a právo na rodinný život. V této kapitole rovněž nalezneme vymezení stěžejních rozdílů mezi institutem manželství a registrovaným partnerstvím v České republice. Poslední kapitola se zabývá komparací se zahraniční právní úpravou. Konkrétně zde dochází ke srovnání právní úpravy manželství pro páry stejného pohlaví ve Francii, Rakousku a Polsku vůči České republice.

Abstract

The thesis on the Right to Marriage for Same-Sex Couples as a Constitutionally Guaranteed Right deals with a detailed analysis of the institution of marriage in the Czech legal system. The thesis is divided into four chapters, the first of which defines the concept of marriage and its brief history. The second chapter deals with the anchoring of marriage in human rights documents, as well as the case law of the European Court of Human Rights. The third chapter focuses on constitutional protection, specifically the principles of equality, liberty and dignity, the right to privacy and family life and the right to family life. In this chapter we also find a definition of the key differences between the institution of marriage and registered partnership in the Czech Republic. The last chapter deals with a comparison with foreign legislation. In particular, it compares the legal regulation of marriage for same-sex couples in France, Austria and Poland with the Czech Republic.

Klíčová slova

Manželství, manželství párů stejného pohlaví, registrované partnerství, zákaz diskriminace, lidská důstojnost, rovnost, právo na rodinný život, právo na soukromí

Key words

Marriage, same-sex marriage, registered partnerships, non-discrimination, human dignity, equality, right to family life, right to privacy